

RAZVOJ TURIZMA NAKON KATASTROFALNIH DOGAĐANJA COVID-19 I POTRESA U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI

Lovreković, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:280176>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SARA LOVREKOVIĆ

RAZVOJ TURIZMA NAKON KATASTROFALNIH DOGAĐAJA COVID – 19 I POTRESA U SISAČKO –
MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI

ZAVRŠNI RAD

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU

POSLOVNI ODJEL

STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Kolegij: Turizam i okoliš

Mentorica: dr.sc Draženka Birkić, viši predavač

Matični broj studenta: 0618618034

Karlovac, veljača, 2023

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	5
1.1.	Predmet i cilj rada	5
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja.....	5
1.3.	Struktura rada	5
2.	KATASTROFALNI DOGAĐAJI I RAZVOJ TURIZAM	6
2.1.	Potres.....	6
2.2.	Pandemija Covid – 19	10
3.	RAZVOJ TURIZMA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE S NAGLASKOM NA SISAK I PETRINJU PRIJE POTRESA PREMA STRATEGIJI RAZVOJA 2022. – 2025.	19
3.1.	Geografski položaj i prometna povezanost Sisačko - moslavačke županije, s naglaskom na Sisak i Petrinju	20
3.2.	Specifični oblici razvoja turizma u Sisačko moslovačkoj županiji.....	21
3.2.1	Zdravstveni turizam.....	23
3.2.2.	Ruralni turizam	24
3.2.3.	Kulturni turizam.....	26
3.2.4.	Cikloturizam.....	26
3.2.5.	Lovni i ribolovni turizam	28
3.3.	Prirodni i kulturni resursi područja gradova Siska i Petrinja	29
3.3.1.	Prirodni resursi područja gradova Siska i Petrinje	30
3.3.2.	Kulturni resursi područja gradova Siska i Petrinje	35
4.	TURISTIČKI POKAZATELJI SISAČKO –MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI 2016 - 2021.....	41
4.1.	Turistički smještajni kapaciteti Sisačko –moslavačke županije 2016 - 2021	42
4.2.	Turistički promet Sisačko –moslavačke županije	45
5.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA UTJECAJA POTRESA I COVID-19 NA RAZVOJ TURIZMA U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI	48
5.1.	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	48
5.2.	Rezultati istraživanja utjecaja potresa i COVID – 19 na razvoj turizma u Sisačko – moslavačkoj županiji 49	
6.	ZAKLJUČAK	55
	LITERATURA	57
	POPIS TABLICA	59
	POPIS GRAFIKONA.....	60
	POPIS ILUSTRACIJA.....	61
	Prilozi.....	62

SAŽETAK

Turizam daje sve značajniji doprinos održivom razvoju svjetskog gospodarstva, ali je njegov razvoj podložan nizu katastrofalnih događaja. Brojne studije pokazuju da je turizam izuzetno osjetljiv na vanjske čimbenike okoliša, poput prirodnih katastrofa i katastrofa koje je uzrokovao čovjek. Pojava katastrofalnih događaja ne samo da fizički oštećuje materijalnu imovinu (postrojenja i infrastrukturu) turističkih destinacija u relativno kratkom roku nego i dugoročno otežava oporavak i povratak ugleda i imidža turističke destinacije. S obzirom na osjetljivost turističke potražnje vezano za sigurnost, turisti će masovno otkazivati svoje planove putovanja svjesni da putovanje do odredišta podložnog katastrofama može ugroziti njihovu sigurnost. Posljednjih desetljeća turizam se širom svijeta učestalo susreće s takvim krizama i katastrofama. Rijetke su turističke destinacije koje su u potpunosti izuzete od katastrofalnih događaja. U zadnjih dvije godine na području Republike Hrvatske dominantna su dva katastrofalna događaja pandemija COVID 19 i razarajući potresi koji su se dogodili na području Grada Zagreba 2020.g. i na području Sisačko –moslavačke županije 2021.g. U ovom završnom radu istražit će se posljedice pandemije COVID 19 i razornog potresa po pitanju daljnjeg razvoja turizma na području Sisačko – moslavačke županije odnosno grada Siska i Petrinje koji su u zadnje vrijeme počeli razvijati city turizam u kombinaciji s ruralnim turizmom.

Ključne riječi: prirodne katastrofe, COVID 19, potresi, razvoj turizma, Sisačko-moslavačka županija, Sisak, Petrinja

ABSTRACT

Tourism makes an increasingly significant contribution to the sustainable development of the world economy, but its development is subject to a series of catastrophic events. Numerous studies show that tourism is extremely sensitive to external environmental factors, such as natural disasters and man-made disasters. The occurrence of catastrophic events not only physically damages the material assets (plants and infrastructure) of tourist destinations in the relatively short term, but also in the long term makes it difficult to recover and restore the reputation and image of the tourist destination. Given the security sensitivity of tourism demand, tourists will cancel their travel plans knowing that traveling to disaster-prone destinations may jeopardize their safety. In recent decades, tourism has encountered such crises and disasters all over the world. Tourist destinations that are completely exempt from catastrophic events are rare. In the last two years in the territory of the Republic of Croatia, two catastrophic events of the COVID 19 pandemic and the devastating earthquakes that occurred in the area of the City of Zagreb in 2020 are dominant and in the area of Sisak-Moslavina County in 2021. In this final paper, the consequences of the COVID 19 pandemic and the devastating earthquake will be investigated regarding the further development of tourism in the area of Sisak - Moslavina County, the cities of Sisak and Petrinja, which have recently begun to develop city tourism in combination with rural tourism.

Keywords: natural disasters, COVID 19, earthquakes, tourism development, Sisak-Moslavina County, Sisak, Petrinja

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada jesu razmatranja katastrofalnih događaja i njihov utjecaj na razvoj turizma. Ovaj završni rada bavi se temom razvoja turizma nakon COVIDA- 19 i potresa na području Sisačko – moslavačke županije. Razmatrat će se i kakve su posljedice COVID – 19 i potresa na razvoj turizam u Sisačko – moslavačkoj županiji. S obzirom na predmet rada cilj rada je istražiti stavove javne lokalne samouprave o razvoju turizma u budućnosti na područjima pogođenima COVID 19 i potresom.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

U cilju izrade ovog završnog rada koristile su se metode znanstvenog istraživanja koje su prikladne za obradu predmetne teme istraživanja. Podaci za izradu ovog rada prikupljeni su iz relevantnih primarnih i sekundarnih izvora. Primarni podaci prikupljeni su putem strukturiranog anketnog upitnika i intervjuja, osobnim anketiranjem. Sekundarni podaci prikupljeni su desk metodom, proučavajući relevantnu stručnu i znanstvenu literaturu, pretraživanjem relevantnih internetskih stranica. Metode obrade podataka koje su korištene za izradu ovo rada su metode analize, dedukcije, deskripcije i metodu kompilacije.

1.3. Struktura rada

Završni rad sastoji se od pet poglavlja koja uključuju uvod i zaključak. Drugo poglavlje govori o katastrofalnim događajima, potresa i COVID-19 te njihovom utjecaju na turizam. U trećem poglavlju obrađuje se razvoj turizma Sisačko-moslavačke županije s naglaskom na gradove Sisak i Petrinju, geografski položaj i prometna povezanost Sisačko – moslavačke županije, obrađuju se specifični oblici turizma u Sisačko – Moslavačkoj županiji kao i prirodni i kulturni resursi gradova Siska i Petrinje te razvoj turizma prije katastrofalnih događanja. Četvrto poglavlje obuhvaća turističke pokazatelje Sisačko – moslavačke županije, odnosno turističke smještajne kapacitete i turistički promet. Peto poglavlje obuhvaća obradu anketnog upitnika i rezultate istraživanja.

2. KATASTROFALNI DOGAĐAJI I RAZVOJ TURIZAM

Razvoj turizma podložan nizu katastrofalnih događaja. Brojne studije pokazuju da je turizam izuzetno osjetljiv na vanjske čimbenike okoliša, poput prirodnih katastrofa i katastrofa koje je uzrokovao čovjek. Razoran potres i COVID – 19 u istoj godini pogodili su Sisačko – moslavačku županiju, a najviše su stradali gradovi Sisak, Petrinja, Glina. Što su prirodne katastrofe i katastrofe uzrokovane čovjekovim djelovanjem, te kakav utjecaj imaju na daljnji turistički razvoj tih područja biti će prikazano u nastavku.

2.1. Potres

Prirodne katastrofe oduvijek su predstavljale veliku opasnost za ljude i njihovu imovinu. Dok su u prošlosti bili uzrokovani isključivo evolucijom Zemlje, danas su uzrokovani dobrim dijelom ljudskim aktivnostima. Prirodne katastrofe povlače mnogo toga sa sobom te ugrožavaju ljudske živote i veliku materijalnu štetu, a njihova je učestalost u cijelom svijetu sve veća i povećava se.

Potresi nastaju kao posljedica pomicanja tektonskih ploča na određenoj dubini Zemlje, iznenadni su i kratkotrajni. Osjećamo ih kao podrhtavanje tla odnosno vibraciju uzrokovanu urušavanjem stijena, magmatskom aktivnošću ili tektonskim poremećajima u litosferi i u Zemljinom plaštu (traju od nekoliko sekundi do nekoliko minuta). Mnogi su izuzetno razorne snage. Najintenzivniji i najčešći su u područjima tektonskih ploča tzv. Vatrene pacifičkog pojasa i mediteransko – tranzicijskog. Po postanku mogu biti tektonski (90 % slučajeva), vulkanski te rjeđi kao posljedica urušavanja. Snaga potresnog udarca ovisi o dubini hipocentra (mjesto nastanka potresa i nalazi se u unutrašnjosti Zemlje), udaljenosti epicentra, karakteristikama tla i prisutnosti podzemne vode. Stupnjevi potresa mjere se ljestvicom od 1 – 12, pri čemu ekološke posljedice nastaju od 6 do 12 stupnjeva.¹ U Republici Hrvatskoj još su uvijek važne zastarjele karte seizmičnosti, temeljene na procjeni vjerojatnosti maksimalnog intenziteta seizmičnosti za neko područje ili na procjeni intenziteta seizmičnosti u povratnom razdoblju od 50, 100 200 ili više godina.² Zemlje Europske unije imaju karte opasnosti koje se baziraju na vjerojatnosti pojave određenog ubrzanja a_g u tlu kod pojave potresa određenog

¹ Bilen Miljenko, Turizam i okoliš, Mikrorad Zagreb, 2011.

² Mehmed Čaušević, Bulletin of earthquake engineering, www.link.springer.com, 2001.

intenziteta. Na tom se principu temelje i propisi o proračunu stabilnosti konstrukcija. Stoga ni procjena seizmičkog hazarda, a ni rizika nije moguća prije izrade modernih karata.³

Učestalost im je veća u cirkumpacifičkom i mediteransko-transazijskom seizmičkom pojasu. Prate se nizom sofisticiranih metoda, magnituda im se određuje Richterovom ljestvicom, a intenzitet Mercani-Cancani-Sibergovom ljestvicom. Kroz povijest je zabilježen niz potresa koji su svojom razornom snagom odnijeli brojne ljudske živote te dramatično izmijenili okoliš.

Hrvatska se nalazi u seizmički aktivnom području, što dokazuje niz katastrofalnih potresa, od kojih velik broj i na zagrebačkom području. Posljedice potresa najviše će ovisiti o gustoći naseljenosti i seizmičkoj otpornosti zgrada. Okolišne posljedice najčešće uključuju zagađenje zraka, vode i tla. Učinci takvog zagađenja mogu imati dugoročne posljedice na zdravlje populacije. Najdramatičniji, akutni, zdravstveni učinci potresa posljedica su rušenja zgrada. Pri tome brzo i djelotvorno medicinsko djelovanje ovisi ne samo o dobroj organizaciji i pripremljenosti zdravstvenih djelatnika nego i o spremnosti i opremljenosti civilne zaštite, vatrogasne službe i pripadnika Gorske službe spašavanja (HGSS).⁴

Dana 28. prosinca 2020. godine u 06:28 sati prema lokalnom vremenu dogodio se jak potres magnitude ML= 5,0 kod Petrinje. Zatim su uslijedila dva jača potresa magnitude ML=4,7 i ML=4,1 nakon toga bilo je niz slabijih potresa. Tlo se smirilo do sljedećeg dana, 28. prosinca 2020. godine kada je uslijedio razorni potres magnitude ML=6,2 u 12:19 sati s epicentrom 5 km jugozapadno od Petrinje, te kasnije potresi jačeg i slabijeg intenziteta. Potres se osjetio u cijeloj Hrvatskoj pa i u dijelovima Bosne i Hercegovini, Austrije, Češke, Srbiji, Sloveniji, Njemačkoj, Rumunjskoj i Mađarski. Od 28. prosinca 2020. do 10. ožujka 2021. na području Sisačko-moslavačke županije bio je 931 potres, među kojima, osim dva razorna, jačine od 5,8 i 6,4 MW, 814 potresa jačine 2 do 3 stupnja prema Richteru, 101 potres jačine 3 do 4 stupnja i 13 potresa jačine 4 do 5. Nakon razornog potresa cjelokupno gospodarstvo u većini gradova Sisačko – moslavačke županije bilo je zatvoreno. Do nastanka potresa u Petrinji došlo je zbog aktivacije dva međusobno okomita vertikalna rasjeda. Osim gospodarske i demografske štete, ostao je trag na površini zemlje te su nastala brojna klizišta, odroni, štete izazvane likvefakcijom i ponikve. U potresu su bile uništene brojne kuće stanovnika, objekti, zgrade kao i kulturno – turistički resursi Siska i Petrinje. Jedna smrtno stradala osoba, velik broj ozlijeđenih i nesaglediva materijalna šteta epilog je potresa koji se dogodio 29. prosinca 2020. u Petrinji. U roku od nekoliko sekundi, grad je gotovo nestao u oblaku prašine i srušio se poput kule od karata. Sve je nestalo, prošla vremena, stoljeća, kulture.

³Nove karte modela opasnosti od potresa, www.jutarnji.hr (16.01.2023.)

⁴Potresi u Hrvatskoj, www.neverin.hr (1.10.2022.)

U Sisačko – moslavačkoj županiji kao administrativnoj jedinici, ukupna šteta u javnim i privatnim sektorima iznosi 233,10 mil. eura, dok se u gubicima govori o 27,34 mil eura.

Tablica 1 Pregled oštećenih građevina u zaštićenim povijesnim gradskim jezgrama gradova Siska i Petrinje sa stupnjem oštećenja 2021.

Gradska jezgra	Ukupan broj oštećenih građevina u zaštićenim povijesnim gradskim jezgrama	Br. Oštećenih zgrada	Srednje do lakše oštećenje (%)	Br. Oštećenih zgrada	Ozbiljna konstrukcijska oštećenja (%)	Br. Oštećenih zgrada	Teška oštećenja (%)
PETRINJA	527	133	25	116	22	152	29
SISAK	1188	436	37	369	31	182	15

Izvor: Potres u Hrvatskoj iz prosinca 2020. Brza procjena šteta i potreba (2020), www.mpgi.gov.hr (11.09.2022)

Pogledamo li Tablicu 1., može se vidjeti da je gradska jezgra Petrinje pretrpjela najveću štetu: kod 51 % zgrada zabilježena su ozbiljna oštećenja ili totalna šteta, a kod više od 25 % srednja do lakša oštećenja. Velik broj oštećenih zgrada u Sisku također se nalazi u gradskoj jezgri, pri čemu ih je 15 % pretrpjelo teška oštećenja, 31 % ozbiljna konstrukcijska oštećenja, a 37 % srednja do lakša oštećenja. Kad je riječ o povijesnoj gradskoj zoni Gline, 26 % zgrada pretrpjelo je teška oštećenja, 31 % ozbiljna oštećenja, a 37 % umjerena oštećenja. Pregledana su 442 pojedinačna kulturna dobra, što uključuje 124 građevine koje se smatraju kulturnom baštinom (28 %) i koje su pretrpjele teška konstrukcijska oštećenja. Obuhvaćene su sve građevine sa statusom kulturne baštine, među ostalim iz sektora obrazovanja, zdravstva, zgrada javne namjene i javne uprave, gospodarstva, stanovanja i kulture. Najveći udio oštećenih zaštićenih građevina čine sakralni objekti, uglavnom crkve i kapele. U povijesnoj jezgri Petrinje na nekoliko je zgrada sa statusom kulturnog dobra došlo do sloma konstrukcije te urušavanja krovništva i zidova kata. Na ostalim povijesnim zgradama, pored urušavanja dimnjaka i zabatnih zidova, nastala su teška oštećenja vertikalnih nosivih zidanih konstrukcija, rastresanje drvenih međukatnih konstrukcija uz otpadanje žbuke sa zidova i stropova.

Slika 1 Posljedice razornog potresa

Izvor: Hrvatska vatrogasna zajednica, www.hvz.gov.hr (04.09.2022)

Razoran potres utjecao je na javne usluge i gospodarsku aktivnost, a šteta i gubitak imovine ostavili su snažne posljedice na živote tisuća ljudi koji žive na pogođenim područjima. Određeni geološki procesi, kao što je likvefakcija, značajno su zahvatili okoliš i utjecali na stabilnost tla na tom području. Potres je znatno utjecao na dostupnost javnih usluga, uključujući zdravstvenu skrb i obrazovanje, pristup pitkoj vodi te, u manjoj mjeri, električnoj energiji. U zdravstvenom sektoru potres je utjecao na pacijente te zdravstvene i nezdravstvene radnike. Zbog potresa 622 djelatnika privremeno nisu mogla obavljati svoj posao, a 96 trajno. Najveća oštećenja pretrpjela je opća bolnica u Sisačko-moslavačkoj županiji, glavni pružatelj zdravstvenih usluga u regiji, s više od 185 000 pruženih zdravstvenih usluga godišnje. U Sisačko-moslavačkoj županiji privremeno je neuporabljivo 15 škola, a 13 škola pretrpjelo je velika oštećenja i neupotrebljive su, što znatno pogoršava uvjete održavanja nastave za 8276 učenika osnovnih i srednjih škola u županiji. Uslijed promjena u tlu uzrokovanih potresom došlo je do onečišćenja bunara zbog čega ih velik broj ljudi koji o njima ovise, osobito onih slabijeg imovinskog stanja, više ne može koristiti. Otprilike 7000 korisnika u Sisku i okolici te 2000 u Petrinji i susjednom području suočilo se s prekidima u opskrbi električnom energijom. Potres je također oštetio komunalnu i prometnu infrastrukturu.⁵

Teško je oštećeno graditeljsko naslijeđe i kulturna infrastruktura u predmetnim upravnim jedinicama u nizu potresa u prosincu 2020. Štete i gubici evidentiraju se na nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima, muzeji, galerije, knjižnice, kulturni centri i druge kulturne i sakralne ustanove. Kulturna

⁵ Potres u Hrvatskoj iz prosinca 2020. godine, www.mpgi.gov.hr (04.09.2022)

baština u pogođenim područjima. Kulturno nepomična imovina uključuje individualno zaštićene građevine i kulturno-povijesne cjeline središnje Hrvatske. Zaštićene povijesne jezgre dio su užeg središta većeg Gradovi Sisačko-moslavačkog okruga – Petrinja, Siska i Gline. SMŽ pretrpjela je najveću štetu na pokretnoj kulturnoj baštini. Direktna oštećenja evidentirana su na manjem broju predmeta u crkvama i kulturno-povijesnim zbirkama, prvenstveno na kamenim, mramornim i gipsanim skulpturama, slikama te na predmetima od keramike. Oštećenja su utvrđena i na orguljama u nekoliko crkava, ali i na drugim instrumentima.

Sve gore navedeno utjecalo je negativno na turistička kretanja u Sisačko-moslavačkoj županiji jer stanovništvo se suočava sa normalizacijom života tako da razvoj turizma pada u drugi plan.

2.2. Pandemija Covid – 19

Smatra se da su zarazne bolesti, a kasnije i pandemije, napredovale početkom sjedilačkog načina života. Naši preci počeli su uzgajati životinje i živjeti na jednom mjestu te tako postali meta bolesti. Naime, udomaćivanje životinja i život u njihovoj blizini omogućio je uzročnicima da prijeđu s jedne vrste na drugu i zaraze ljude. Mnoge od bolesti posljedica su samog razvitka civilizacije. Pojavom većih gradova, trgovačkih puteva i povećanim kontaktom s različitim ljudima, životinjama i različitim ekosustavima, pojava pandemija postajala je sve veća. Čak i u modernom dobu izbijanja novih bolesti stalna su pojava, iako su samo neke od njih dostigle epidemijske razmjere kao što ima trenutni covid-19.⁶ Pandemija označava širenje zarazne bolesti u širokim zemljopisnim regijama, kontinentalnih ili globalnih razmjera u razmjerno kratkome vremenu, dok je epidemija pojava određene bolesti na ograničenom području koju karakterizira veći broj oboljelih nego što je uobičajeno. Pojam *pandemija* nastao je od starogrčke riječi *pan* 'sve' i *demos* 'narod', pa se radi o događaju koji pogađa sve pripadnike naroda. Ne postoji jedinstvena prihvaćena definicija pojma pandemija no prema Morensu, svaka pandemija ima nekoliko zajedničkih komponenti:⁷

- Širok geografski produžetak – široko su prostorno raspoređeni
- Kretanje ili širenje bolesti prijenosom koji se može pratiti s lokacije na lokaciju
- Visoke stope napada i eksplozivnost,
- Minimalan imunitet stanovništva;
- Novost, oni su novi i/ili povezani s novim varijantama postojećih organizama

⁶Synlab. www.synlab.hr (30.10.2022)

⁷ David M. Morens, Folkers GK, Fauci AS. What is pandemic?, J Infect Dis. 2009. godina, 99 str (30.10.2022)

Unatoč medicinskom i javnozdravstvenom napretku, opasnost od pandemije postupno se povećava od druge polovice dvadesetog stoljeća. Glavni razlozi za to leže u procesima globalizacije i globalnih promjena čija su putovanja i turizam sastavni dio komponente. Došlo je nekoliko procesa koji zajedno povećavaju rizik od pandemije. Prvo, čovječanstvo je sada urbaniziranije nego što je bilo u prošlom stoljeću. Trenutno, više od polovice svjetskog stanovništva živi u urbanim središtima, a što je veća koncentracija ljudi povećava se potencijalno širenje bolesti kontaktom i blizinom. Drugo, urbana središta su uslijed razvoja tehnike i tehnologije, prometno povezana nego ikad prije, to vidimo kroz prometne povezanosti avionom, vlakom i cestama. Putnik, a time i bolest, sada može putovati iz jednog urbanog središta u drugo, na drugom kraju svijeta u jednom danu. Treće, rastuća potražnja potrošača za mesom te zadiranje u divljinu i gubitak biološke raznolikosti približava ljude kontaktu sa životinjskim patogenima koji, nakon što uđu u urbane populacije, mogu se brzo širiti.

Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je 11. ožujka 2020. pandemiju corona virusa COVID-19. Dosadašnje pandemije bile su: H1N1 (2009.), HIV-1 (1981.), španjolska gripa (1918.), velike boginje (1870.), kuga (1347.) i COVID-19(2020.).

Naziv coronavirus (lat. Coronaviridae) obuhvaća skupinu virusa koji, primarno, uzrokuju bolesti kod sisavaca i ptica, a kod ljudi mogu izazvati blaže ili teže respiratorne infekcije. Dva koronavirusa severe acute respiratory syndrome coronavirus (u daljnjem tekstu SARS-CoV) i Middle East respiratory syndrome coronavirus izbili su 2002. i 2012., prešli su sa životinja na ljude te uzrokovali smrtonosne respiratorne bolesti. U prosincu 2019. u kineskoj regiji Hubei, grad Wuhan, detektirana je nova vrsta koronavirusa nazvana severe acute respiratory syndrome coronavirus 2, uzročnik coronavirus disease 2019 (u daljnjem tekstu COVID-19). To je bolest koja uzrokuje respiratorne bolesti sa simptomima kao što su kašalj, groznica, a u težim slučajevima i otežano disanje⁸. Ovaj novi soj virusa koji se velikom brzinom iz Kine raširio po ostatku svijeta

Krajem 2019. godine zabilježeni su prvi slučajevi koronavirusom, skraćeno COVID -19. Virusna bolest koja je uzrokovana koronavirusom SARS-CoV-2 izazvala je globalnu epidemiju koja je potresla cijeli svijet. Proglašenje pandemije bolesti COVID-19 početkom 2020. godine ostavilo je traga na gospodarstvima država diljem svijeta. Javno-zdravstvene mjere koje su donesene radi suzbijanja širenja bolesti, a koje uključuju karantenu, socijalnu distancu, restrikcije u kretanju i putovanjima, kampanje čiji je cilj navesti ljude da ostanu u svojim domovima, ovisno o načinu i intenzitetu njihova uvođenja i provođenja, pogađaju razne gospodarske grane od kojih se kao jedna od najpogođenijih ističe turizam.

⁸ Bakar, N. A. i Rosbi, S. (2020), Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry, *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4), str. 189.,

Pandemija je uzrokovala zatvaranje granica, distanciranje ljudi i karantenu. Kriza koja je izazvana korona virusom značajno se razlikuje od dosadašnjih bolesti u novijem svijetu jer su bile velike mjere, odnosno bili smo svjedoci neviđenih razina zatvaranja granica zemalja, ali i područja unutar zemalja, došlo je do prestanka društvenih i gospodarskih aktivnosti te izolacije radi očuvanja zdravlja. Sva ograničavanja koja su nastala uslijed pandemije COVID – 19 uzrokovala su velike poteškoće u rastu i razvoju gospodarstva, te je došlo do veće i teške ekonomske krize u cijelom svijetu, što se sve drastično negativno odražava i na turističku industriju.

Iako prestanak pandemije corona virusom u 2022. još uvijek nije proglašen, mjere su spuštene na minimum, odnosno granice su otvorene, društvene i gospodarske aktivnosti su u funkciji i izolacija je samo za zaražene kojih je sve manje. No međutim, cjelokupno iskustvo svijeta s pandemijom ostavilo je brojne posljedice. Ljudi su počeli mijenjati svoje navike, stavove, vrijednosti, stil i način života, što se sve odražava i na turističku industriju kako na strani ponude tako i na strani potražnje.

Kako bi spriječili širenje ove pandemije, mnoge zemlje provele su postupak zaključavanja (engl. lockdown) kako bi zaustavile lanac infekcije ovom novom bolešću⁹. Obzirom na veličinu prostora na koji se ovaj virus raširio radi se o najvećoj pandemiji u svjetskoj povijesti¹⁰. Nikada ranije nije se dogodilo da se neki virus od jedne točke proširio na sve dijelove svijeta i poremetio živote u svim zemljama¹¹. Virus ne zaobilazi ni razvijene i bogate zemlje, kao ni zemlje Latinske Amerike te slabije razvijene države Azije i Afrike.

Obzirom da je Europska unija (EU) vodeća turistička destinacija na svijetu u kojoj turizam ostvaruje 10% bruto domaćeg proizvoda (BDP) i gdje radi 12% od ukupno zaposlenih, pandemija koronavirusa uzrokovala je nezapamćen pritisak na njezinu turističku industriju¹². Otkazivanje putovanja dovelo je do znatnog smanjenja prihoda i problema s likvidnošću za sve koji se bave turizmom. Svjetska turistička organizacija (engl. World Tourism Organization, UNWTO) procjenjuje da se međunarodni turizam smanjio za 60%, dok gubici u globalnom sektoru putovanja iznose 840 do 1.000 milijardi eura¹³. Republika Hrvatska (RH) država je članica koja najviše ovisi o turizmu, čak 24% BDP-a, stoga pandemija svakako ima veliki utjecaj na kretanja na domaćem tržištu¹⁴. Europska komisija, unatoč brzom i sveobuhvatnom odgovoru politika na razini EU-a i nacionalnoj razini, predviđa da će gospodarstvo EU-

⁹ Bakar, N. A. i Rosbi, S., Op. cit., str. 189.

¹⁰ Klarić, Z. (2020), Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam, *Institut za turizam*, Zagreb, str. 1.,

¹¹ ibid, str 2

¹² Europska komisija (2020), Factsheet: The EU helps reboot Europe's tourism, Bruxelles: *Europska komisija - informativni pregled*, 13. svibanj 2020., str.

¹³ ibid, str. 2

¹⁴ ibid, str. 1.

a ove godine zbog pandemije koronavirusa doživjeti duboku recesiju¹⁵. U ljetnoj gospodarskoj prognozi 2020. predviđa se da će se gospodarstvo europodručja u 2020. smanjiti za 8,7%, a u 2021. narasti za 6,1%, dok kad je riječ o gospodarstvu cijelog EU-a, predviđa se smanjenje za 8,3% u 2020. i rast za oko 5,8% u 2021¹⁶

Hrvatska je zemlja članica Europske unije koja najviše ovisi o turizmu te je samim time interesantno promatrati utjecaj donesenih javnozdravstvenih mjera na kretanje najvažnijih varijabli kojima se kvantificira turistička potražnja, a to su turistička noćenja i turistički dolasci,

U Hrvatskoj, pandemija koronavirusa dovodi do snažne kontrakcije turističke potražnje, samim time, ugrožena je i cjelokupna gospodarska stabilnost, odnosno tako snažan pad turističke potražnje ima velik utjecaj na cijeli niz najvažnijih ekonomskih varijabli kao što su nezaposlenost, bruto domaći proizvod, inflacija, tečaj i dr.

Hrvatsko gospodarstvo tržišno je gospodarstvo u kojem prevladava tercijarni sektor uslužnih djelatnosti. Turizam je u Republici Hrvatskoj jedna je od najvažnijih gospodarskih grana koja za vrijeme turističke sezone zapošljava velik broj radno sposobnog stanovništva. Turizam u suštini označava ukupnost odnosa i pojava koji proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako je takvo putovanje poduzeto radi odmora i uživanja, te se njime ne zasniva stalno prebivalište i ne poduzima neka gospodarska djelatnost¹⁷. Iako se turizam na ovim područjima razvija još od Prvog svjetskog rata, posljednjih je godina Hrvatska postala izuzetno popularno turističko odredište. Turistički aduti Hrvatske su: očuvan okoliš, kulturno i povijesno naslijeđe, razvedena obala, blaga mediteranska klima te duga turistička tradicija. Ti aduti svakako su razlog porasta broja turističkih dolazaka u 2019. godini za 5% kada je Hrvatsku posjetilo oko milijun i pol turista više nego u 2018. godini i koji su ostvarili rast noćenja od 2,4%¹⁸. Privlačenjem izravnih inozemnih investicija turizam dugoročno doprinosi gospodarskom rastu, a kratkoročno kroz uravnoteženje platne bilance i poticanje dodatnog zapošljavanja u usko povezanim turističkim djelatnostima¹⁸.

Prema predviđanjima Hrvatske Narodne Banke (HNB) koje je izdano krajem 2019. godine, Hrvatska je u 2020. godini trebala očekivati nešto malo niži rast BDP-a nego 2019. godine, 2,8%, smanjenje

¹⁵ Europska komisija (2020), Ljetna gospodarska prognoza 2020.: još dublja i neujednačena recesija, Bruxelles: *Europska komisija - priopćenje za tisak*,

¹⁶ *ibid*, str 2

¹⁷ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020

¹⁸ Mandura, A. (2018), Uloga i važnost turizma u gospodarstvu Republike Hrvatske, završni rad, str. 28., Požega: Veleučilište u Požegi (10.11.2022)

nezaposlenosti, dugoročno niske kamatne stope na kredite, ali i pad javnog duga i nisku inflaciju¹⁹. U prognozama iz jeseni prošle godine, Međunarodni monetarni fond (engl. International Monetary Fund, IMF) je za Hrvatsku predvidio rast aktivnosti u 2020. za 2,7%.²⁰ Međutim, pojavom koronavirusa došlo je do promjene predviđanja za ovu godinu pa tako IMF predviđa da će se hrvatsko gospodarstvo smanjiti u 2020. godini za 9%, što je najviše u skupini europskih gospodarstava u nastajanju

Niti jedna zemlja Europske unije nije ostala ne zahvaćena pandemijom koronavirusa. Opseg i trajanje pandemije te eventualno potrebnih budućih mjera ograničenja kretanja u osnovi su nepoznati. Postojan je rizik da bi negativne posljedice za tržište rada mogle biti dugoročnije nego što se očekivalo te da bi se za mnoga poduzeća poteškoće s likvidnošću mogle pretvoriti u probleme sa solventnošću. Ugrožena je i stabilnost financijskih tržišta i postoji rizik da države članice EU, među kojima je i Hrvatska, neće uspjeti u dovoljnoj mjeri uskladiti odgovore nacionalnih politika²¹. Prema Državnom zavodu za statistiku, podaci pokazuju da je pandemija u velikoj mjeri dovela do usporavanja hrvatskoga gospodarstva od sredine ožujka. Iako širenje bolesti nije znatno utjecalo na ekonomske pokazatelje u siječnju i veljači, utjecaj pandemije vidljiv je već u prvom tromjesečju 2020. u usporavanju stope rasta BDP-a²². Prva procjena pokazuje da je tromjesečni BDP u prvom tromjesečju 2020. realno manji za 1,2% u odnosu na prethodno tromjesečje, odnosno 0,4% veći u odnosu na isto tromjesečje 2019. godine što predstavlja značajno usporavanje rasta kada se uzme obzir tadašnja stopa od 4,1²³.

Slijedom pojave globalne pandemije koronavirusa kao i posljedice provedbe različitih protekcionističkih mjera na razini većine država svijeta, Hrvatska, prema podacima sustava eVisitor, u prvoj polovici 2020. bilježi broj dolazaka stranih turista od 1.140.689, što označava pad od 80,6% u usporedbi s istim razdobljem prošle godine²⁴. Istovremeno je zabilježeno 509.056 dolazaka domaćih turista, što je pad od 50,9% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. U istom vremenskom razdoblju ostvareno je 5.394.611 noćenja stranih turista (pad od 76,6%) kao i 2.300.425 noćenja domaćih turista (pad od 31,4%). Sveukupni broj dolazaka u prvih pet mjeseci iznosio je 1.649.745, što je pad od 76,2% u odnosu na prvu polovicu 2019., dok je ujedno zabilježeno 7.695.036 noćenja (pad od 70,9%)²⁵.

¹⁹ Dobrić, D. (2020), Hrvatsko gospodarstvo u 2020: Nastavak rasta, ali uz zabrinutost, *Deutsche Welle*, 7.11. 2022.,

²⁰ LIDER.hr (2020), MMF očekivanja: Pad hrvatskog gospodarstva devet posto, 2021. snažan oporavak, *Lider.hr*, 14. travanj 2020.

²¹ Europska komisija (2020), Ljetna gospodarska prognoza 2020.: još dublja i neujednačena recesija, Bruxelles: Europska komisija - priopćenje za tisak,

²² ¹Državni zavod za statistiku (2020), Učinci pandemije bolesti COVID-19 na društveno-ekonomske pokazatelje ²³ ibid

²⁴ Hrvatska turistička zajednica (2020), Informacija o statističkim pokazateljima - lipanj 2020.,

²⁵ ibid

Nadalje, prema eVisitoru, u srpnju 2020. je ostvareno 2.449.953 dolazaka i 18.596.819 noćenja što predstavlja 53% dolazaka i 61% noćenja ostvarenih u srpnju prethodne godine. Tijekom srpnja, najveći udio u ukupnim noćenjima na nacionalnom nivou ostvarilo je tržište Njemačke s 4,43 milijuna noćenja što predstavlja 87% noćenja prošlogodišnjeg srpnja, a potom slijede Slovenija, domaće tržište i Poljska²⁶. Predviđeni pad turističke sezone od 70% do 90% ipak je, kao što je vidljivo iz navedenih podataka, nešto blaži, no i dalje silovit. Hrvatska turistička zajednica provodi pojačane promotivne aktivnosti, kako pozivne oglašivačke kampanje, tako i one informativnog karaktera na tržištu Njemačke, Austrije, Velike Britanije i Italije obzirom da je riječ o vrlo važnim tržištima za hrvatski turizam na kojima se Hrvatska nalazi na popisu sigurnih zemalja²⁷. U prilog također idu i članci u utjecajnim svjetskim časopisima koji spominju Hrvatsku kao sigurnu destinaciju za odmor pa je tako i časopis Forbes uvrstio Zagreb, Rijeku i Cavtat među 20 najsigurnijih i najboljih europskih destinacija za post korona putovanja i turizam²⁸. Hrvatskoj svakako ide u prilog i takozvani sindrom blizine doma koji označava smanjenu sklonost putovanjima daleko od doma u vremenima krize i neizvjesnosti. Blizina nekih od najvećih emitivnih tržišta te dostupnost dolaska osobnim vozilom na destinaciju doprinosi višim stopama dolazaka i noćenja turista u ovom neizvjesnom vremenu. Važnost dostupnosti dolaska automobilom vidi se iz objave statistike tri najveće zračne luke koje bilježe velike minuse u dolascima. Tako je, prema pisanju portala Croatian Aviation, zračna luka Split u srpnju 2020 godine zabilježila 171.815 putnika, dok je u usporedbi sa srpnjem prošle godine imala 723.048 putnika, što je oko pola milijuna putnika više u odnosu na srpanj 2020.g.²⁹ Povrh toga, od siječnja do kraja srpnja 2020. godine, tri najprometnije zračne luke u Hrvatskoj ostvarile su ukupan promet od milijun putnika, dok je u istom razdoblju 2019.g. u sve tri zračne luke ostvaren je ukupan promet od čak 5.299.919 putnika. Obzirom na to, može se očekivati da će se sve one destinacije koje bitno ovise o zračnom prijevozu znatno sporije oporavljati od onih u koje se može doći osobnim automobilom. Na razini Europske unije broji se 60% do 90% manje rezervacija nego zadnjih godina, dok se gubitak prihoda procjenjuje na 85% za hotele i restorane te 90% za organizatore kružnih putovanja i zračne prijevoznike³⁰.

Kranjčević (2020) navodi kako je pandemija kao svjetska ugroza, pokazala da je turizam snažno povezan i ovisan o zdravstvenim prilikama ne samo na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj, već i na međunarodnoj razini. Nadalje, pretpostavlja se da će u novim odnosima pitanje zdravstvene sigurnosti

²⁶ Hrvatska turistička zajednica (2020), Informacija o statističkim pokazateljima - srpanj 2020

²⁷ Hrvatska turistička zajednica (2020), U srpnju ostvareno 2,44 milijuna dolazaka i 18,60 milijuna noćenja, *priopćenja HTZ*, 1. kolovoza 2020.,

²⁸ Hrvatska turistička zajednica (2020), Utjecajni časopis Forbes uvrstio čak tri hrvatske destinacije u top 20 najsigurnijih europskih destinacija za post korona odmor, *priopćenja HTZ*, 2. lipnja 2020.,

²⁹ Croatian aviation (2020), Broj putnika u Dubrovniku, Splitu i Zagrebu u srpnju 2020. godine

³⁰ Europska komisija (2020), Factsheet: The Eu helps reboot Europe's tourism, Bruxelles: *Europska komisija - informativni pregled*, 13. 11. 2022.

postati važan segment u pripremi putovanja, odabiru destinacije, ali i pružanju usluga u turizmu, što je možda do pojave virusa bila zanemarena komponenta. Povrh toga, pokazalo se da tamo gdje postoji kvalitetno organiziran javno zdravstveni sustav da se pandemija koliko toliko držala pod kontrolom te nije značajno utjecala na opstojnost zdravstvenog sustava. Zaključuje se kako će možda, zbog svega ranije navedenog, medicinski, zdravstveni, dentalni turizam dobiti novo značenje i biti jače povezani sa zdravstvenom sigurnošću i zdravstvenim sustavom.³¹ Analizom pandemije zaključuju kako ona ugrožava same temelje turističkog gospodarstva. Dio dohotka koji se troši na turizam i putovanja smanjuje se zbog globalne gospodarske krize i pada BDP-a većine razvijenih zemalja. Zbog protekcionističkih mjera i zatvaranja granica smanjuje se prometna povezanost između emitivnih i receptivnih turističkih regija. Također, virus najviše ugrožava starije dobne skupine koje su do sada bili jedan od najvažnijih tržišnih segmenata za produženje turističke sezone.³² Prema procjenama UNWTO-a iz ožujka, 2020. godine, predviđa se da će se broj međunarodnih turističkih dolazaka u 2020. smanjiti za 20-30% i da će ova kriza po svome intenzitetu biti znatno jača od svih prethodnih kriza. Nadalje, predviđa se da će se turizam vjerojatno oporavljati postepeno odnosno destinacije će prolaziti kroz nekoliko različitih faza oporavka dok se konačno ne dosegne predkrizna razina turističke aktivnosti³³.

Pandemija corona virusa, odnosno javno-zdravstvene mjere za prevenciju širenja bolesti koje uključuju karantenu, socijalnu distancu, restrikcije u kretanju i putovanjima, kampanje čiji je cilj navesti ljude da ostanu u svojim domovima, a koje nisu zaobišle gotovo pa ni jednu svjetsku državu, ostavljaju snažan trag na gospodarstvima tih istih država ovisno o načinu i intenzitetu njihova uvođenja i provođenja. Turizam kojeg Koncul definira kao skup različitih i međusobno povezanih aktivnosti ekonomskog i ekonomskog značaja koje su neposredno ili posredno vezane uz masovne turističke migracije,³⁴ biva direktno pogođen svim spomenutim mjerama sa strane turističke ponude i turističke potražnje. Za stvaranje određenog tržišta nužan je susret ponude i potražnje te se u slučaju njihove dislociranosti, a koja je karakteristika turizma koja proizlazi iz njegovih osnovnih definicija, i nemogućnosti stvaranja novih kanala distribucije, jer je i sama fizička prisutnost turista u određenoj turističkoj destinaciji *conditio sine qua non* (uvjet bez kojega se ne može), događa slom tržišta. Turistička potražnja uvijek putuje turističkoj ponudi te razni oblici restrikcija kretanja izravno omogućuju zadovoljenje toga uvjeta. Takve nove okolnosti na turističkom tržištu uzrok su nastanku brojnih domaćih i međunarodnih tekstova, a koji proučavaju razne strane utjecaja pandemije na djelatnost turizma. Svaki autor koncentrira se na određeno usko područje te je samim time prostor za istraživanje, usprkos brojnošću

³¹ Kranjčević, J. (2020), Turizam i zdravstvena sigurnost, *Institut za turizam*, Zagreb, str. 3.

³² ³Krešić, D. i Mikulić, J. (2020), Scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije, *Institut za turizam*, Zagreb, str. 1.

³³ *ibid*

³⁴ Koncul, N. (2009), *Ekonomika i turizam*, str. 10., Zagreb: Mikrorad d.o.o., 2009

tekstova, i dalje vrlo širok. Navodi se kako će broj turista u Hrvatskoj u 2020. godini biti drastično manji nego 2019. i niza godina prije. Nadalje, ukoliko i dođe do skore obnove kretanja, mnogi ljudi neće biti u mogućnosti poduzimati turistička putovanja. Oni koji ipak budu mogli putovati, iz straha zbog mogućeg ponovnog širenja virusa i pogoršanja svog imovinskog stanja, bit će primarno orijentirani na putovanje po vlastitoj državi ili eventualno najbližem susjedstvu. U tom je kontekstu Hrvatska s jedne strane u nepovoljnoj situaciji zbog male domaće potražnje, ali je s druge strane u prednosti zbog lokacije blizu glavnih europskih tržišta, lako dostupnih osobnim automobilskim prijevozom.³⁵ U radu se izlaže scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije.³⁶ Navodi se kako će se prva faza oporavka vjerojatno poklopiti sa zadnjom fazom epidemije. U toj će fazi, koja će najvjerojatnije trajati od srpnja do listopada 2020. godine, većinu turističke potražnje generirati lokalno stanovništvo i regionalna turistička potražnja, pod pretpostavkom otvorenih granica onih zemalja koje pandemiju drže pod kontrolom. Druga faza povezana je s uspostavom redovitih zračnih, kopnenih i pomorskih veza između europskih država, a kasnije i između ostalih država diljem svijeta što je u izravnoj korelaciji s epidemiološkom situacijom u pojedinačnoj državi. Pretpostavka je kako drugu fazu turističkog oporavka možemo očekivati krajem 2020. i početkom 2021. godine. Naposljetku, autori treću fazu oporavka stavljaju u direktnu korelaciju s oporavkom hrvatskih najvažnijih emitivnih tržišta kao što su Njemačka, Italija i Austrija. Kada stope rasta BDP-a i kupovna moć potrošača u ovim državama budu na razinama koje mogu podnijeti trošak odlaska na inozemna turistička putovanja, a pod pretpostavkom prestanka opasnosti od bolesti COVID-19i uspostave ponovnog povjerenja između turističke ponude i potražnje, pretpostavlja se kako će i hrvatsko turističko tržište doživjeti konačni oporavak. Za pretpostaviti je kako se ova faza očekuje tijekom druge polovice 2021. godine ili, najkasnije, tijekom 2022. godine. U radu navode kako se oporavak turističkih brojki na pretkrizne vrijednosti može dogoditi u vremenskom odmaku od 6 do 12 mjeseci što ostavlja značajne posljedice i na ostale sektore koji su u direktnoj ili indirektnoj vezi s turizmom.³⁷ Stvorio se dinamički stohastički model opće ravnoteže s ciljem predviđanja posljedica pandemije na turizam, ali i ostale sektore zatvorene ekonomije. Ono na što se u svome radu posebno osvrću jesu opasnosti povezane s kašnjenjem u donošenju potrebnih mjera za spas gospodarstva.³⁸ Svi radovi neizbježno se u jednom od dijelova dotiču turističke potražnje, a zajednička im je prognoza pada turističkih brojki koja za sobom ostavlja posljedice na gospodarstvo. Analiza dosadašnjih turističkih brojki i njihova usporedba s

³⁵ Klarić, Z. (2020), Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam, *Institut za turizam*, Zagreb, str. 3.,

³⁶ Krešić, D. i Mikulić, J. (2020), Scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije, *Institut za turizam*, Zagreb, str. 2-3.

³⁷ Polyzos, S., Samitas, A. i Spyridou, A. Ef. (2020), Tourism demand and the COVID-19 pandemic: an LSTM approach, *Tourism Recreation Research*, str. 11

³⁸ Yang, Y., Zhang, H. i Chen, X. (2020), Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak, *Annals of Tourism Research*, 102913, str. 1.

procijenjenim vrijednostima koje bi bile relevantne u slučaju bez pandemije omogućuje donošenje zaključaka o otpornosti turizma i stvarnim razmjerima pandemije u obliku nastalih šteta..

Turizam Siska, Petrinje i okolice značajno je pao nakon proglašenja epidemije. Iako Sisak i Petrinja nisu bili lideri na turističkom tržištu u Republici Hrvatskoj, svojim prirodnim ljepotama krajolika, posebnim sadržajima, razvijanjem novih manifestacija na tržištu, pokušali su se probiti i ostvariti utisak na turiste, kako bi prepoznali sve prednosti koje nudi Sisačko – moslavačka županija. Nakon epidemije i potresa, turisti u turističkoj destinaciji najviše obraćaju pozornost na sigurnost, očuvanu prirodu, mir i tišinu. Upravo te odrednice su sastavni dio turizma u Županiji, posebice Siska i Petrinje, te su uvelike olakšale i potaknule jačanje turističke ponude koja se mogla vidjeti u prošloj godini, 2021. godini gdje je ostvareno 120.000 noćenja, rekordni broj noćenja u Županiji.³⁹

³⁹ Turistička zajednica SMŽ, www.tzg-sisak.hrcom (15.11.2022)

3. RAZVOJ TURIZMA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE S NAGLASKOM NA SISAK I PETRINJU PRIJE POTRESA PREMA STRATEGIJI RAZVOJA 2022. – 2025.

Sisačko-moslavačka županija jedinica je područne (regionalne) samouprave na području utvrđenom zakonom, a obuhvaća područja gradova Gline, Hrvatske Kostajnice, Kutine, Novske, Petrinje, Popovače i Siska koji je i županijsko središte te općina Donji Kukuruzari, Dvor, Gvozd, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Lekenik, Lipovljani, Majur, Martinska Ves, Sunja, Topusko i Velika Ludina. Sisačko-moslavačka županija smještena je u južnom dijelu središnje Hrvatske na površini od 4463 km² i kao takva je područje velike raznolikosti, što predstavlja izazov u razvoju turističke ponude. Od Moslavine preko Posavine, Pounja i Pokuplja do Turopolja, Banovine pa čak i Korduna ili Slavonije, Sisačko-moslavačka županija je turistički posebna: od netaknute prirode do najbolje turističke ponude. Turizam kao gospodarska djelatnost pridonosi lokalnom gospodarskom razvoju, posebice u ruralnim područjima, što je rezultat dugogodišnjeg županijskog promicanja ravnomjernog gospodarskog razvoja i korištenja prirodnih, kulturno-povijesnih, vinskih i gastronomskih resursa u turističke svrhe. , te otvara mogućnost ostanka stanovništva u ruralnim područjima općine i prilaskom novih.

Slika 2 Prikaz Hrvatske s naglaskom na Sisačko-moslavačku županiju

Izvor: Ivijesti, ivijesti.hr (21.11.2022.)

3.1. Geografski položaj i prometna povezanost Sisačko - moslavačke županije, s naglaskom na Sisak i Petrinju

Sisačko - moslavačka županija pripada području središnje hrvatske, te zbog svoje velike površine zauzima treće mjesto po veličini županija. Sisačko-moslavačka županija graniči s pet županija, Zagrebačkom, Karlovačkom, Brodsko-posavskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Požeško-slavonskom, a na jugu i sa susjednom državom, Bosnom i Hercegovinom. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2021. godine broji 140. 549 stanovnika, što je 31,46 stan./km² ⁴⁰

Kada govorimo o prometnom položaju SMŽ, trenutno je predstavljen Master Plan prometa, odnosno provedena detaljna analiza stanja prometnog sustava s aspekta organizacije, operativnog funkcioniranja, voznog parka i prometne infrastrukture te su identificirani glavni problemi koje treba riješiti, izrađen multimodalni prometni model za planiranje i odabir najpovoljnijih rješenja razvoja prometa, osmišljen budući prometni sustav te izrađena Strateška studija utjecaja na okoliš. Masterplan je ukazao na nužnost pojedinih konkretnih infrastrukturnih projekata kao što je potreba završetka autoceste od Zagreba do Siska. Također naglasio je premalo korištenje usluga javnog prijevoza te istaknuo opravdanost rekonstrukcije lokalne željezničke pruge od Siska do Petrinje.

Slika 3 Geografski položaj i prometna povezanost Sisačko-moslavačke županije

Izvor: Općina Lekenik, www.lekenik.hr (9.11.2022.)

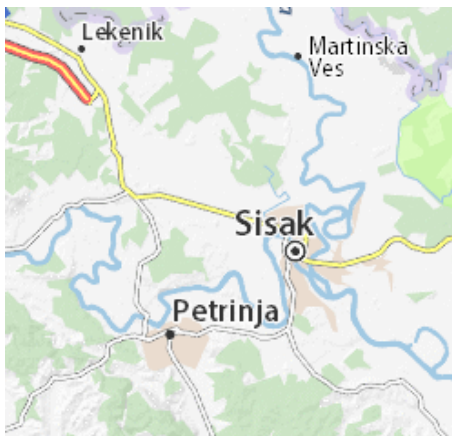
⁴⁰Sisačko – moslovačka županija, opći podatci, www.smz.hr (10.11.2022)

Grad Sisak se smjestio na nadmorskoj visini od 98 metara u središtu Sisačko - Moslavačke županije. Nalazi se na utocima rijeka Odre u Kupu i Kupe u Savu, u plodnom i često močvarnom području Panonske nizine. Grad spada među najstarija naselja središnje Hrvatske te je jedan od najvećih industrijskih gradova u Hrvatskoj zbog rafinerije nafte, željezare i riječnoj luci. Trenutno broji oko 40.185 stanovnika prema zadnjem popisu stanovništva.

Grad Petrinja dio je Sisačko - moslavačke županije, smješten na desnoj obali Kupe, uz ušće rijeke Petrinjčice. Petrinja broji nešto više od 20.165 stanovnika po zadnjem popisu iz 2011. godine. Područje Petrinje obuhvaća brežuljkaste predjele Zrinske i Hrastovačke gore. Potres u Petrinji donio je veća razaranja nego od onog u Domovinskom ratu, te je sedam osoba izgubilo život u potresu.

Udaljenost između dva glavna emitivna centra Siska i Petrinje iznosi 15,76 km, te je prometna povezanost dobra, ali postoji mogućnost a napredak zbog starijih kolnika, koje bi trebalo obnoviti.

Slika 4 Geografski prikaz gradova Siska i Petrinje

Izvor: Proleksis enciklopedija, www.proleksis.lzmk.hr (04.12.2022)

3.2. Specifični oblici razvoja turizma u Sisačko moslovačkoj županiji

S obzirom da Sisačko moslavačka županija raspolaže iznimnim prirodnim i kulturnim resursima, kao takva vrlo je pogodna za razvoj specifičnih oblika turizma, držeći korak s trendovima koji su se razvili uslijed pandemije COVID_19 i potresa. Iako su COVID-19i potres razrušili značajne receptivne kapacitete gradova Sisak i Petrinja koji su uslijed toga okrenuti razvijati turističku ponudu u svojim ruralnim područjima.

Nakon izbijanja pandemije corona virusa (u veljači 2020. godine) dolazi do promjene trendova u turizmu. Kriza izazvana korona virusom ima snagu utjecaja i trajnijeg mijenjanja naših vrijednosti

stavova i stilova života time mijenjajući naše obrasce ponašanja kao turista i kao domaćina koji pružaju usluge turistima..

Prema Hendija te prema dosadašnjim spoznajama, obilježja, tj. trendovi u postkovidijalnom turizmu jesu sljedeća:

1. Suvremeni turizam iz masovnog turizma prelazi u nemasovni;
2. Najzastupljeniji oblici turizma postaju oni oblici u kojima je osobni kontakt sudionika sveden na minimum, to su selektivni oblici turizma, u prvom redu sportsko rekreacijski oblici turizma temeljeni na boravku u prirodi biciklizam, jahanje, šetnje planinarenje, alpinizam te ostali razni oblici avanturističkih putovanja;
3. Tržišni segmenti koji će se i koji se uključuju u turistička putovanja jesu pripadnici milenijske generacije i X generacije koji na putovanjima traže dodatne sadržaje i aktivnosti. Parovi s malom djecom također će vrlo pažljivo promišljati i promišljeno birati turističke destinacije dajući prednost boravku u prirodi, na seoskim gospodarstvima razgledavanje životinja ili sudjelujući u aktivnostima koje uključuju životinje;
4. Pojačan je trend *staycation* (engl. *Stay at home vacation*) u prednosti će biti destinacije bliže domu tj. u vlastitoj zemlji i one u susjednim državama
5. Zdravstvena sigurnost putovanja i boravka je presudan element u donošenju odluke o putovanju;
6. U prednosti će biti manji, intimniji prostori namijenjeni nekolicini ili pak prostrana otvorena područja u prirodi gdje je moguće biti „zajedno- sam“(izoliran), odnosno istovremeno s drugima ali u svom prostoru.;
7. Rast će potreba za *wellbeingom* tj. za uravnoteženjem duha i tijela, za zdravim životom, zdravom autohtonom hranom, za zdravim izoliranim sportsko rekreativnim boravkom na otvorenim prostorima u turističkim destinacijama uz osiguranje što manjih osobnih kontakata;
8. Materijalno bogatstvo prestaje biti važno, već to postaju vrijeme zdravlje i mir (koncept *wellbeinga*, traži se autentičnost (lokalno, stvarno, istinsko, izvorno), a prostori u kojima se ostvaruju trebaju biti intimni, uređeni i čisti.

3.2.1 Zdravstveni turizam

Ponuda zdravstvenog turizma u Hrvatskoj danas obuhvaća skup pružatelja usluga wellnessa, lječilišnog i medicinskog turizma u sferi privatnog i javnog sektora. Gotovo cjelokupna ponuda wellnessa, manji broj toplica i značajan dio ponude medicinskog turizma pretežito je u privatnome vlasništvu, predstavljajući tržišno orijentirano malo i srednje poduzetništvo. Specijalne bolnice, lječilišta i veliki bolnički sustavi koji su svojom veličinom i koncentracijom stručnog znanja ključni činitelji vjerodostojnosti i prepoznatljivosti zdravstveno turističke ponude Hrvatske, dio su sustava javnog zdravstva te su maksimalno usmjereni na korisnike državnog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO). Postojeća zdravstveno turistička ponuda disperzirana je diljem zemlje, iako je nešto više koncentrirana u primorskoj (Kvarner, Istra) i sjeverozapadnoj Hrvatskoj (županije sjeverne Hrvatske i područje Zagreba).⁴¹ Zdravstveni turizam jedan je od najstarijih specifičnih oblika turizma u okviru kojeg se stručno i kontrolirano koriste prirodni ljekoviti činitelji i postupci fizikalne terapije u cilju očuvanja i unapređenja zdravlja, te poboljšanja vrsnoće života. Jedan od načina detaljnog razjašnjenja pojma zdravstvenog turizma, čija definicija objedinjuje vrlo složen sustav, jest pregledno pozicioniranje zdravstvenog turizma među srodne i slične aktivnosti.⁴²

Osnovu zdravstvenog turizma čini korištenje prirodnih ljekovitih činitelja koji mogu biti morski, toplički i klimatski. Za odvijanje aktivnosti zdravstvenog turizma moraju se osigurati posebni uvjeti:

- prirodni ljekoviti činitelji
- odgovarajući ugostiteljski, medicinski, paramedicinski i drugi sadržaji
- liječnički nadzor
- zdravstveno-turistički objekti
- lječilišno turističko mjesto
- zdravstvena turistička destinacija

Grad Topusko predstavlja glavni resurs za razvijanje zdravstvenog turizma u Sisačko-Moslavačkoj županiji zbog smještaja toplih izvora koje su koristili Iliri i Rimljani. Sustavno geološko istraživanje

⁴¹ Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, Ministarstvo turizma RH, www.mint.hr (23.11.2022)

⁴² Hrvatski turizam, Institut za Turizam 2006., Zagreb, op.cit. str. 227.

vrela u Topuskom počelo je 1977. godine, ali nakon toga nije provedeno opsežno istraživanje. Poznato je da voda izlazi na površinu s dubine od 68 C i pogodna je za liječenje i rehabilitaciju bolesti i ozljeda mišićno-koštanog, živčanog i mišićnog sustava. Osim za tretman, voda se koristi kao obnovljivi oblik energije za punjenje unutarnjih i vanjskih bazena, ali i za grijanje. Topusko je poznato po glinenim kupkama, koje narod naziva blatnim kupkama, a u Europi ih ima samo u Češkoj. To je treset (mahovina iz roda Sphagnum) koji stalno raste u vrelu, a njegovi donji dijelovi pougljenjeni u vodi. Također Top Terme Topusko pružaju gotovo ¾ ukupnih prihoda od turizma u županiji.

Ljekovita svojstva blatnih kupki i njihov potencijal nisu dovoljno iskorišteni u zdravstvenom turizmu Topuske i Sisačko-moslavačke županije. Smješteni objekti sastoje se od 390 ležajeva, a smještaj je moguć u apartmanima i pansionima. Kvaliteta smještaja ne zadovoljava potrebe i zahtjeve turista čiji je boravak određen zdravstvenim potrebama.⁴³

3.2.2. Ruralni turizam

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji, četiri su ključna elementa u određenju ruralnog turizma, a to su prirodni ruralni resursi (rijeke, jezera, planine, šume i dr.), ruralni način života (obrti, lokalni događaji, gastronomija, tradicionalna glazba i sl.), ruralno nasljeđe (tradicionalna arhitektura, povijest, dvorci, crkve, sela i sl.) i ruralne aktivnosti (jahanje, lov, ribolov, pješačenje, biciklizam, vodeni sportovi i čitav niz aktivnosti na otvorenom)⁴⁴

Motivi dolaska turista u ruralne destinacije su višestruki; upoznavanje autentičnih ruralnih prostora, promatranje prirode, odmor i opuštanje, bijeg od stresa i buke u urbanim područjima, bavljenje različitim sportovima na otvorenom, uživanje u autentičnoj eno gastronomskoj ponudi. Također, ruralni turizam možemo okarakterizirati kao turističku valorizaciju agrarnih područja, prirodnih resursa, kulturnog nasljeđa, ruralnih naselja, lokalnih tradicijskih običaja i proizvoda kroz posebno oblikovane turističke proizvode koji obilježavaju identitet područja i zadovoljavaju potrebe posjetitelja u području smještaja, usluga hrane i pića, rekreacije i aktivnosti, animacije i ostalih usluga s ciljem održivog lokalnog razvoja⁴⁵ Ruralni turizam odvija se u prirodi i ruralnim sredinama, uključujući aktivnosti karakteristične za seoski život, a cijelo područje Sisačko-moslavačke županije pripada pretežno ruralnom području. Najvažnija obilježja ruralne sredine su očuvana priroda, miran i tih okoliš,

⁴³ PP razvoj turizma SMŽ, str. 32

⁴⁴ Bartoluci, M. i sur. (215): Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj. Acta Turistica, Vol 27, No 2, pp 191-219., str. 196.

⁴⁵ Bartoluci, M. i sur. (215): Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj. Acta Turistica, Vol 27, No 2, pp 191-219., str. 199.

odnos domaćina prema gostu, domaća kuhinja, poznavanje seljačkog rada, a upravo one čine ruralnu sredinu. Destinacije zanimljive turistima su posjete obiteljskim gospodarstvima, registrirana kao turistička gospodarstva. Riječ je o manjim gospodarskim subjektima u turističkom području koji se bave poljoprivredom i u kojima rade svi članovi kućanstva. Na ovaj način osnažuje se postojeće gospodarstvo i stvara bolji uvjet za život u ruralnim područjima. Seoska gospodarstva povezana su s raznolikošću i atraktivnošću prirodnih krajolika kao što su Park prirode Lonjsko polje, doline rijeka: Save, Une, Kupe, Lonje, Trebeža, Odre, Gline i Petrinjčice. Planine: Zrinska, Petrova i Moslavačka gora, polja: Odransko i Sunjsko polje, šuma, prirodnih rezervata, parkovne površine, rezervati i ribnjaci.

Trenutno je u županiji registrirano 49 turističkih seljačkih gospodarstava⁴⁶ koje gostima, osim smještaja, nude autentičan doživljaj Sisačko-moslavačke županije ponudom hrane, degustacijama vina na vinskih cestama te posjetom vinarijama, kanuing, biciklizmom, sportsko-rekreativnim izletima. sadržaji ili - tereni, šetnje, obilasci etno zbirke, ribolov, promatranje ptica i sl.

Pješaćenje se gostu može ponuditi i kao način života i avanture: odlazak u prirodu i boravak na čistom planinskom zraku, upoznavanje nepoznatih destinacija, ljekovitih trava, gljiva, plodova prirode, ali i kao aktivan oblik odmora jer prakticiranje planinarenje poboljšava tjelesno i psihičko zdravlje. Planinarenje na području SMŽ moguće je u Zrinskoj i Petrovoj gori, Hrastovičkoj gori i Moslavačkoj gori. Utvrđen je nedostatak posjetiteljskih centara (informativnih centara) u kojima bi turisti mogli dobiti kvalitetne i točne informacije usmeno ili putem promotivnih materijala, interaktivnih karata i sl. Nedostatak informacijskih centara vidljiv je u svim oblicima turizma na području SMŽ.

Slika 5 Korablja Tišinić

Izvor: Petrinja Turizam, www.petrinjaturizam.hr (1.08.2022.)

⁴⁶ Ruralni turizam u revitalizaciji ruralnog prostora Sisačko-moslavačke županije, hrcak.srce.hr, str. 2 (4.012.2022.)

3.2.3. Kulturni turizam

Pojam „kulturni turizam“ obuhvaća putovanja motivirana posjećivanjima manifestacija, znamenitih građevina i umjetničkih djela. Kulturni turizam obuhvaća tzv. opipljivu kulturu: muzeje, galerije, koncerte, kazališta, spomenike i povijesne lokalitete, međutim i neopipljivu kulturu poput običaja i tradicije. Prirodna atraktivnost i očaranost prostora Sisačko-moslavačke županije rezultirala je višestoljetnom naseljenošću što se odrazilo na bogatstvo kulturnom baštinom. O kulturnom bogatstvu svjedoči 280 kulturnih dobara, od je kojih je 53 preventivno zaštićeno, a 227 registrirano. Neki od njih su povijesni grad Siscia, Stari grad Kostajnica, Stari grad Sisak, dvorac Erdödy unutar unutrašnjosti Popovači, Veliki Kaptol u Sisku). U selima Čigoč, Kratečko, Mužilovčica, Suvoj, Lonja, Drenov Bok i Krapje koncentrirana je tradicijsko kulturno-povijesna baština Posavine zbog oblika hrvatske arhitekture, tradicionalnog seoskog gospodarstva i drvenih kućica. Zbog ambijentalne očuvanosti starih kuća, selo Krapje proglašeno je selom graditeljske baštine. Kulturne manifestacije mogu imati jako veliki utjecaj na destinaciju u kojoj se održavaju i predstavljaju efikasan način marketinga. Niz je kulturnih manifestacije koje se održavaju na području županije, posebice Siska i Petrinje, a vezane su za graditeljsku baštinu, povijesne ličnosti, kulturne običaje i tradiciju, međutim može biti i različitih ostalih manifestacija koje osim toga kulturnih funkcija imaju sportski, zabavni ili edukacijski karakter. Na ovom se području nalazi se nekoliko muzeja, zbirki i galerija koji bi mogli biti se u daljnjoj budućnosti mogle intenzivnije iskoristiti.

3.2.4. Cikloturizam

Cikloturizam oblik je selektivnog turizma koji bilježi najveći rast na svjetskoj razini.⁴⁷

Takvim turistima jedina svrha odmora jeste vožnja biciklom. Također možemo reći da postoje „povremeni biciklisti“ turisti koji tijekom svog odmora voze povremeno bicikl, primjerice samo jedan ili nekoliko dana za vrijeme odmora. Bicikl smatraju ugodnim i alternativnim načinom za istraživanje odredišta, ali samo za vrijeme povoljnih vremenskih prilika. Dok bi „rekreativni biciklist“ trebao biti definiran kao osoba uključena u rekreativnu biciklističku aktivnost ili izlet, udaljena od mjesta stalnog prebivališta u vremenskom periodu koji nije duži od 24 sata (jednu noć) i biciklizam smatra pozitivnim korištenja slobodnog vremena.⁴⁸ Područje županije pruža raznolik krajolik koji ima brojne mogućnosti za razvoj cikloturističke ponude. Biciklističke staze mogu se pronaći po cijeloj županiji, no najpoznatije

⁴⁷ TZ Čačinci, tz-cacinci.hr (19.11.2022)

⁴⁸ SIMONSEN, P. S., B. JØRGENSEN, B., D. ROBBINS (1998): Cycling tourism (Vol. 13), Bornholm: Unit of Tourism Research at Research Centre of Bornholm str. 67 (19.11.2022)

su u Moslavačkoj gori, Lonjskom polju, okolici Petrinje i Topuskog. Na području Lonjskog polja pružaju se pretežno ravničarski putevi s laganim usponima, dok se na Moslavačkoj gori nalaze staze pogodno za brdski biciklizam.

U okolici Petrinje cikloturistička ponuda nudi mogućnost izbora tri različite cestovne ture koje su označene prometnim znakovima. Staze su označene u ciklo turističkoj karti i obilježene lokalnom signalizacijom. Na području Topuskog nalazi se pet biciklističkih staza. U pojedinim dijelovima SMŽ postoji ponuda za cikloturiste (organizirane ture, iznajmljivanje bicikala), ali se najvećim dijelom još uvijek radi o turistima na individualnoj bazi te je potrebno uložiti veće napore u privlačenje ovog segmenta gostiju. Projektom prekogranične suradnje kojeg je financirala EU, Bike for Tourism Without Frontiers, biciklističkom signalizacijom je označeno više od 300 km staza na području županije, kupljeno je trideset bicikala, dvije prikolice za prijevoz bicikala te je napravljeno nekoliko odmorišta za bicikliste. Prostornim planom SMŽ predviđena je izgradnja ekološke magistrale, odnosno zelenog puta (pješačenje, biciklizam, jahanje) koji bi prolazeći kroz županiju povezivao kontinentalnu i primorsku Hrvatsku⁴⁹

Projekt „Biciklom za turizam bez granica“ – „Bicikl za turizam bez granica“ (BIKE 4 TWF) rezultat je suradnje Razvojne agencije Sisačko-moslavačke županije SI-MO-RA d.o.o. i Agencije za ekonomski razvoj općine Prijedor PREDA-PD. Projekt je stvoren u sklopu EU IPA Programa prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina 2007. – 2013.

Cilj ovog projekta je razvoj turizma u pograničnom području između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, u Parku prirode Lonjsko polje i Nacionalnom parku Kozara u Bosni i Hercegovini. Obilježavanjem šest biciklističkih ruta u Parku prirode Lonjsko polje i njihovim povezivanjem s biciklističkom rutom koja vodi prema Nacionalnom parku Kozara, napravljen je novi integrirani turistički proizvod, u ukupnoj dužini od 310 kilometara. Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije obilježila je dodatnih 130 km kroz svoj operativni plan i iz sredstava odobrenih za ovu svrhu Hrvatskoj turističkoj zajednici, koja je ovu ponudu upotpunila s 440 km biciklističkih turističkih ruta na području cijele okrug.

50

⁴⁹ STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE ZA RAZDOBLJE 2014. – 2020, <https://turizam-smz.hr/> (01.08.2022.)

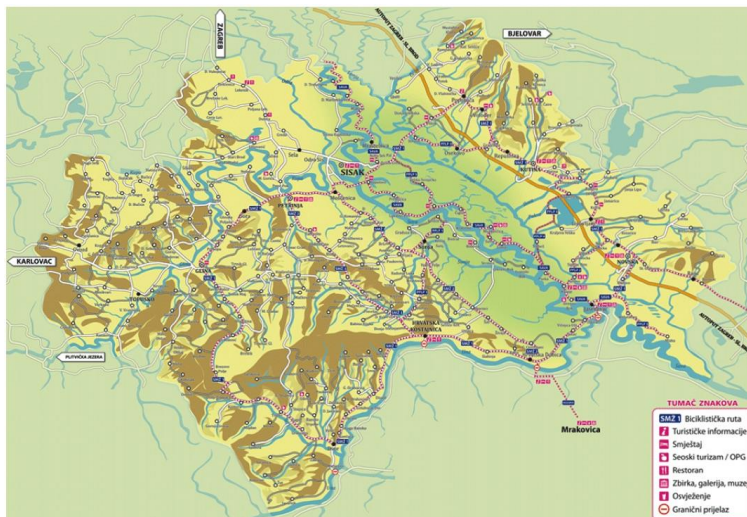
⁵⁰ Cikloturizam u Sisačko-moslavačkoj županiji, turizam-smz.hr (21.11.2022)

Slika 6 Cikloturizam u Petrinji

Izvor: Petrinja turizam, www.petrinjaturizam.hr (01.08.2022.)

Slika 7 Prikaz cikloturističke karte u Sisačko-moslavačkoj županiji

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije, www.turizam-smz.hr (21.11.2022.)

3.2.5. Lovni i ribolovni turizam

Lovni turizam specifičan je oblik turizma koji se razvio želji i strasti lovaca da love i izvan svojeg lovišta, lovne jedinice ili čak izvan države, za što plaćaju određene naknade. Velika prednost lovnog, ali i ribolovnog turizma je ta da je to ekskluzivni oblik turizma i samim time to je važan čimbenik za produženje turističke sezone u kontinentalnim krajevima.

Sisačko-moslavačke županija bogata je prirodnim resursima koji su pogodni za razvoj lovnog turizma (raznolikost i dinamika reljefa, klime, flore i faune), veliko bogatstvo raznovrsnom divljači, bogatstvo

šumskih površina, dinamičnog terena i različitih klimatskih prilika. Na prostoru Sisačko-moslavačke županije ustanovljeno je 66 lovišta ukupne površine 432 063 ha. Od toga je 28 državnih lovišta i 38 županijskih. Glavne vrste divljači u lovištima na području županije su krupna divljač (jelen), te sitna divljač (zec i srna, trčka, divlja svinja, fazan, divlja patka, prepelica). Na području SMŽ registrirano je više od 50 lovačkih društava.⁵¹

Što se tiče ribolovnog turizma, u županiji djeluje 31 ribolovna udruga u članstvu Sportsko-ribolovnog saveza SMŽ u preko 500 ha površine ribolovnih voda što županiju svrstava na drugo mjesto u Hrvatskoj.

Ribolov se odvija na rijekama Savi, Uni, Odri, Kupi, Lonji i području Lonjskog polja. Također su prepoznatljivi ribnjaci u Lipovljanima, koji su izgrađeni 1969. godine, te se protežu na više od 650 ha, sjeverno i južno od autoceste Zagreb – Lipovac, a trenutno su u koncesiji PP Orahovice. Proizvodnja ribe na cijeloj površini ribnjaka omogućit će novo zapošljavanje, razvoj gospodarstva i stvaranje dodane vrijednosti u obliku turističke ponude.

3.3. Prirodni i kulturni resursi područja gradova Siska i Petrinja

Sisačko-moslavačka županija, naglasak na gradovima Siska i Petrinje dio je ekološke mreže sa zaštićenim područjima koja su velik kapacitet za razvoj održivog turizma. Izvan ekološke mreže, županija također ima velike prirodne resurse, od krajolika ispresjecanih rijekama i potocima preko pašnjaka pa sve do šuma i brdskih područja prekrivenih šumama kestena, bukve, graba i ostalih vrsta. Uslijed pandemije COVID_19 i potresa koji je razrušio značajne receptivne kapacitete gradova Sisak i Petrinja u ovom poglavlju uz kulturne resurse koji su smješteni u samim gradovima i koji su značajno oštećeni prikazat će se i prirodni i kulturni resursi koji jesu i mogu biti temelj za razvoj postojeće turističke ponude ali i za osmišljavanje novih turističkih proizvoda koji su uslijed toga okrenuti razvijati turističku ponudu u svojim ruralnim područjima.

Zbog zanimljive kulturno – povijesne baštine, običaja, tradicije, Sisak kao i njegova okolica postaje idealna vikend destinacija koja nudi mnoge autentične doživljaje. Poput izleta u Lonjsko polje, kušanje moslavačkih vina, razgledavanje vinograda, posebne gastronomske specijalitete, aktivni odmor povezan s rekreacijom na biciklima, plovidbom na rijekama, odlazak na prvo europsko selo roda Čigoč, selo graditeljske baštine Krapje, Taborište.

⁵¹ Lovac info, www.lovac.info, (02.08.2022.)

Nakon pandemije COVID – 19 i razornog potresa koji se dogodio 29. prosinca 2020. godine, dolazi do urušavanja i stradanja gradova. Najviše materijalnih šteta pretrpjeli su gradovi Sisak, Glina i Petrinja. Potres je ošteti preko 38 000 stambenih objekata, osim toga stradalo je 825 obrta, 700 trgovačkih društava i oko 3.000 OPG-ova što se jako loše odražuje na gospodarstvo i turizam u Sisačko – moslavačkoj županiji.

Znamenite građevine koje su pridonosile povećanju turizma u gradove Sisak i Petrinju znatno su urušeno i nedostupne za razgledavanje turista. Zbog toga dolazi do smanjenja zanimljivosti i atrakcija koje bi privlači turiste da dođu, ali u ostanu u destinaciji na duži period.

Grad Sisak broj mnoge prirodno – kulture resurse koji obogaćuju turističku ponudu te nudi prepoznatljivu i atraktivnu kontinentalnu turističku destinaciju. Već spomenuto bogatstvo kulturne i prirodne baštine grada na tri rijeke, novoizgrađeni sportski objekti i pregršt zanimljivih sportskih, kulturnih i zabavnih sadržaja za sve uzraste turista. U daljnjem tekstu navesti ćemo turističke resurse grada Siska.

Ponos Petrinje je njezina duga tradicija kulturnog stvaralaštva, stoljećima stvarana, zabilježena u brojnim publikacijama petrinjskih čuvara povijesti i na platnima likovnih umjetnika. Ime Petrinja vjerojatno dolazi od latinske riječi petrus u značenju stijena, kamen, hrid i možda je vezano uz neko od drevnih rimskih naselja na kamenom bogatim područjima Zrinske gore.⁵²

3.3.1. Prirodni resursi područja gradova Siska i Petrinje

Prirodni resursi su pojave, procesi ili objekti u prirodi koji utiču konstruktivno ili destruktivno na razvoj živih bića i njihovih aktivnosti. Čovjek može koristiti prirodne resurse kao potencijale za razvoj. Prirodni resursi čoveku koriste za stanovanje, ishranu, proizvodnju energije i eksploataciju⁵³

Lonjsko polje

⁵² Turistička zajednica grada Petrinje, www.petrinjaturizam.hr, (25.11.2022)

⁵³ Prirodni resursi, www.renovablesverdes.com (03.12.2022)

Park prirode Lonjsko polje smješten je u području srednjeg toka rijeke Save, oko 75 km jugoistočno od Zagreba. 50.650 ha zaštićenog područja smješteno je uz lijevu obalu rijeke Save u dužini od stotinjak kilometara. Cijelo je područje Parka izrazito nizinski kraj, nadmorske visine od 90 do 110 m, a po svom karakteru to je poplavno područje s naseljima ruralnog karaktera. Obostrano uz rijeku Savu nalaze se tradicijska seoska naselja s dobro očuvanom tradicijskom arhitekturom u drvu (hrast) te pripadajućim kulturnim krajolikom srednje Posavine.

Na području Parka nalazi se 14 seoskih naselja – Osekovo, Stružec, Čigoč, Kratečko, Mužilovčica, Suvoj, Lonja, Trebež, Puska, Krapje, Drenov Bok, Jasenovac, Košutarica i Mlaka.

Park prirode Lonjsko polje jedno je od najvećih i najbolje očuvanih prirodnih poplavnih područja u Europi. Svake se godine u Lonjsko, Poganovo i Mokro polje izlijevaju vode rijeke Save i njenih pritoka. Zahvaljujući takvom periodičkom poplavljanju Park prirode je jedinstvena riznica biološke raznolikosti ne samo u Hrvatskoj, nego na cijelom Starom kontinentu.⁵⁴

Slika 8 Lonjsko polje

Izvor: Via travel agency, www.viaonline.hr (02.12.2022)

Odransko polje

⁵⁴ Lonjsko polje, pp-lonjsko-polje.hr (02.12.2022)

Odransko polje većim dijelom pripada Sisačko-moslavačkoj županiji. Značajni krajobraz Odransko polje nalazi se na području Grada Sisak, Općine Lekenik, Općine Martinska Ves.

Prema klasifikaciji krajobraza (Nacionalna strategija zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti) Odransko polje pripada krajobraznoj jedinici “nizinska područja sjeverne Hrvatske” s dvjema krajobraznim cjelinama:

- agrarnog krajobraza u kojem se ističu poplavni travnjaci uz Odru i
- prostrani kompleks nizinskih hrastovih šuma.⁵⁵

Odransko polje i Turopolje su biološko raznolik krajolik oblikovan stoljetnim tradicionalnim gospodarskim aktivnostima, međusobno prepletenih ekosustava poplavnih nizinskih šuma, pašnjaka i livada, rijeke Odre i stajaćih voda, koji podržava održivi razvoj lokalnog stanovništva.

Zaštićeno područje značajni krajobraz Odransko polje se nalazi u Sisačko-moslavačkoj i obuhvaća 2 područja ekološke mreže NATURA 2000 SCI područja HR2000415 Odransko polje površine 13.736,58 ha i SPA područja HR1000003 Turopolje površine 19.999,01 ha.

Sunjsko polje

Preventivno zaštićeni značajni krajobraz Sunjsko polje nalazi se s desne strane rijeke Save i čini prirodnu cjelinu s Parkom prirode Lonjsko polje, a obuhvaća područje uz rijeku Sunju i njezine pritoke. Sunjsko polje sa svim svojim dosadašnjim sadržajima područje je od međunarodnog značaja te zahtijeva posebnu brigu i pažnju u daljnjem gospodarenju ovim prostorom.

Ove pašnjačke površine izuzetno su bitne za održanje ekstenzivnog stočarstva koje predstavlja važnu tradicionalnu gospodarsku djelatnost lokalnog stanovništva. Lokalna udruga uzgajivača posavskog konja brine o očuvanju ugrožene autohtone pasmine ovoga kraja.⁵⁶

⁵⁵Zaštita prirode SMŽ, zastita-prirode-smz.hr (02.12.2022)

⁵⁶ Zaštita prirode SMŽ, zastita-prirode-smz.hr (02.12.2022.)

Dol Dražiblato

Na desnoj obali Save nalazi se posebni ornitološki rezervat, koji obuhvaća područje močvarnih livada, šuma jasena, vrbe i topole, okruženo poplavnim šumama hrasta lužnjaka. Područje je značajno za gniježđenje pataka. Nalazi se na području općine Sunja.

U ornitološkom rezervatu Dražiblato nalazi se skrovita bara površine oko 12 ha na kojima je zabilježeno više ugroženih vrsta močvarnih ptica (bijela čaplja, čaplja žličarka, njorka, divlja patka I dr.)⁵⁷

Petrinjska šetnica

Petrinjska šetnica, kružna je i poučno-rekreativna staza duga 6,6 kilometara. Dio šetnice koji vodi uzvodno nasipom uz rijeku Petrinjčicu do bolničkoga mosta naziva se Šetalište Josipa Kajetana Knežića. Tijekom dva i pol sata lagane šetnje, mogu se pogledati znamenitosti iz dalje i bliže prošlosti. Za obilazak šetnice valja pratiti žute oznake lista lipe srcolika oblika koji je prepoznatljiv vizualni simbol Petrinje kao maloga grada velikoga srca.⁵⁸

Tijekom pandemije covid-19 petrinjska šetnica postala je češće okupljanje stanovnika upravo zbog provođenja vremena na svježem zraku i u prirodi što im je pomoglo da lakše savladaju pademiju i zatvaranje svih ostalih ugostiteljskih objekata.

Hrastovačka gora

Hrastovačka gora je brdo koja je sjeverozapadni izdanak Zrinske gore od koje je odvojen dolinom rijeke petrinjčice, te obuhvaća najveći dio područja grada Petrinje. Najviši vrh joj je Cepeliš, poznat pod nazivom Piramida. Na vrhu se nalazi planinski dom i vidikovac visine 17 metara s kojeg se pruža pogled sve do Zagreba. Također, Hrastovačka gora je postala češće okupljanje turista ali i lokalnog stanovništva tijekom pandemije zbog rekreacije na otvorenom i aktivnog odmora.

⁵⁷ Zaštita prirode SMŽ, zastita-prirode-smz.hr (02.12.2022)

⁵⁸ Istraži Petrinju, www.petrinjaturizam.hr (09.11.2022)

Slika Hrastovačka gora

Izvor: Hrvatski planinarski savez, www.hps.hr (03.09.2022)

3.3.2. Kulturni resursi područja gradova Siska i Petrinje

Stari grad

Stari grad tvrđava je iz 16. stoljeća pod kojom se odigrala „Bitka kod Siska“ 22. lipnja 1953. godine. Tvrđava je započela gradnju 1544. godine, a u 1550. godine bila je osposobljena za osnovnu namjenu za obrane grada Siska od Turskih nastajanja. Tvrđava spada pod spomenik nulte kategorizacije. Sastoji se od trokutastog oblika, s tri trokatne visoke i masivne okrugle kule i ravnim zidinama koje i spajaju.

Utvrda je bila dostupna javnosti uz kupnju ulaznica razgledati unutrašnjost sve do potresa 2020.godine, naime uništen je jedan dio, te nije sigurno za razgledavanje.

Naime zbog oštećenosti utvrde dolazi do djelomičnog ukidanja manifestacije „Bojevi za Sisak“. Iako će se zbog 23. obljetnice iduće godine održati manja manifestacija na livadi pokraj utvrde nedostajati će sama utvrda na karti turističke ponude grada Siska zbog urušenosti. Iako se obnova ne očekuje u bližoj budućnosti.

Slika 10 Srušena kula Starog grada i njegova unutrašnjost

Izvor: Direktno.hr, www.direktno.hr. (2.08.2022.)

Veliki Kaptol

Veliki Kaptol je najreprezentativnija zgrada u Sisku sagrađena 1832. godine. Iako je prvenstveno zamišljena kao svratište, kasnije je dobila i dodatne sadržaje, poput gostionice i dvorane za kazališne predstave. Od 2009. godine Veliki Kaptol je sjedište biskupije u Sisku. Veliki Kaptol nije turistički namjenjen za ulazak i posjete turista, ali zato svojim karakterističnim vanjskim izgledom privlači mnoge turiste. Na slici xy prikazana je najprepoznatljivija vizura grada Siska Veliki Kaptol i most

Slika 11 Veliki Kaptol u Sisku

Izvor: Wish, www.wish.hr (03.09.2022)

Mali Kaptol

Mali Kaptol jedna je od najstarijih zidanih zgrada sagrađenih u 18. stoljeću. Do 2020. godine, Mali Kaptol bio je sjedište Turističke zajednice grada Siska, ali zbog velikih oštećenja nastalih u potresu, zgrada je privremeno zatvorena dok se ne izvrši obnova. Također, u zgradi se nalazio i djelovao Siscia jazz club, vlasnik kluba bio je Damir Kukuruzović, poznati hrvatski jazz glazbenik. Upravo ta glazbena ponuda privlačila je najznačajnija glazbena imena jazz, blues swinga i dr. u glazbeni svijet i turizam u Sisku. Uslijed COVIDA 19 preminuo je vlasnik jazz kluba i uslijed velikih oštećenja zgrade, Siscia Jazz club je trajno zatvoren.⁵⁹

⁵⁹ Siscia Jazz club, www.ztg-sisak.hr (9.11.2022)

Slika 12 Mali Kaptol

Izvor: Grad Sisak, www.gradsisak.wordpress.com (07.09.2022.)

Holandska kuća

Holandska kuća sagrađena je 1860. godine i nekada je služila kao žitno skladište u Sisku. Nakon što je dugo bila zapuštena i prazna, 5. siječnja 2020. godine završen je bio projekt pod nazivom „Holandska kuća“ te je dobila novu namjenu. Danas, Holandska kuća je interpretacijski centar industrijske baštine, prvi u Hrvatskoj. Osim centra, nalazi se još i Gradska galerija Striegl, Konzervatorski odjel, Zbirka Kraker. Također, posjetitelji mogu uz pomoć 3D mapiranog animiranog prikaza razvoja Siska, kroz periode industrijalizacije, upoznati 35 točaka sisačke industrijske baštine, od prvog industrijskog objekta, pivovari električne centrale.⁶⁰ Nažalost, kuća je stradala u potresu do te mjere da je zatvorena do daljnjeg za posjetitelje i nije u funkciji koja joj je bila namijenjena, Trenutno čeka adaptaciju kako bi bila ponovno u funkciji.

Siscia Jazz club

Siscia Jazz club bio je smještena na obali rijeke Kupe, u povijesnoj zgradi Mali kaptol. Damir Kukuruzović, poznati hrvatski jazz glazbenik bio je njegov vlasnik. Tijekom djelovanja kluba dolazila su u posjet sva najznačajnija imena jazz, bluesa swinga i sličnih pravaca u Hrvatskoj i svijetu, pa su mediji grad Sisak dugo godina svrstavali među top destinacije kad je riječ o glazbenoj ponudi što je uveliko pomagalo u pozicioniranju na tržištu i privlačenju velikog broja turista. Grad Sisak bio je prepoznatljiv prema toj manifestaciji, Siscia open jazz & blues festival.

Nažalost, zgrada Mali Kaptol je strada u potresu te je club trajno zatvoren.

⁶⁰ Portal novosti, www.portalnovosti.hr (9.11.2022)

Glazbena škola Frane Lhotke

Glazbena škola kao središte glazbenog obrazovanja i kulture, okuplja glazbene pedagoge, stvara publiku, odgaja generacije glazbenika ali bila je i domaćin manjim manifestacijama i koncertima koji se zbog urušenosti škole uslijed potresa zgrada je izvan funkcije, tako da je i u ovom slučaju grad Sisak zakinut za manifestacije i događaje koji su se reproducirali iz ove ustanove a također su služili u turističku promociju grad ai privlačenje posjetitelja više ne mogu odvijati u istoj. Sada je glazbena škola Frane Lhotke smještena u rafineriji doma Ine.

Kupske noći

Kupske noći su manifestacija koja se održava tijekom zadnjeg vikenda u kolovozu u obliku trodnevnog festivala. Posjetitelji mogu uživati i brojnim događanjima uz tradicionalnu Kupsku alku i Šikljadu, utrku kupskih čamaca – šiklji na rijeci Kupi te Aero show. Kupske noći zamišljene su kao festival koji putuje kroz različite lokacije i sa sobom nosi uličnu umjetnost na sisačku šetnicu.⁶¹ Posjetitelji također mogu uživati u gastro i OPG ponudi lokalnih i gostujućih proizvođača i mnoge druge programe. Tijekom pandemije, Kupske noći se nisu održavali, ali nakon ukidanja mjera se ponovno održavaju.

Slika 13 Kupske noći

Izvor: Budi dobro, www.budidobro.com (03.09.2022)

⁶¹ Turistička zajednica grada Siska, www.tzg-sisak.hr (9.11.2022)

Festival piva

Festival piva održava se od 2015. godine u gradu Sisku. Zbog osnivanja prve tvornice piva u Sisku, sadašnja Zagrebačka pivovara priređuje se obilazak Stare Pivovare i Nove pivovare. Osim dobrog pića, posjetitelji mogu u prigodnoj gastronomskoj ponudi, kao i muzičkom koncertu. Festival piva se tijekom pandemije nije održavao zbog zabrane okupljanja.

Star Film Fest

Star Film Fest je filmski festival koji se odvija u mjesecu rujnu svake godine već osam godina za redom. Osnovan je 23. rujna 2013. godine i do danas baštini kulturu filma na području Sisačko-moslavačke županije i šire. Kino Klub Sisak kao organizatori pripremaju ugodan ambijent i prekrasno iskustvo gledanja filmova na otvorenom, pod zvijezdama u gradu Sisku. Uključuje nekoliko različitih lokacija sa rasporedom filmova za gledanje. Star Film Fest se tijekom pandemije odvijao uz pridržavanja mjera koje su tada stupale na snazi.

Mali urbani festival

Mali Urbani Festival osmišljen je kao urbano okupljalište mladih umjetnika i glazbenika s ciljem promicanja i promoviranja urbane mladenačke kulture, popularizacije mladenačke umjetnosti (glazbene, likovne, literarne, multimedijalne, kazališne i dr.), provođenjem edukativnih programa za mlade, te promoviranja naše kulturne zajednice, grada Siska i Sisačko-moslavačke županije.⁶²

Izleti brodom Juran i Sofia

Brod Juran i Sofija proizvod je sisačkog brodogradilišta i prva novogradnja nakon Domovinskog rata porinut 2003. godine. Prostor na brodu omogućuje provođenje raznih edukativnih, promotivnih i zabavnih sadržaja za 70 putnika izletnika. Brod je dobio ime po prvoj hrvatskoj drami lirskog razdoblja "Juran i Sofija", te je to bila prva novija hrvatska drama izvedena na profesionalnoj pozornici na narodnom jeziku. Vožnja je idealna za promatranje i upoznavanje grada s višestoljetnom tradicijom

⁶² TZ Grada Siska, www.tzg-sisak.hr (06.07.2022.)

riječkog brodarstva Siska, Plovidba kreće s pristana ispod Granika, a plovidba s pristajanjem kod utvrde Stari Grade traje oko 2 sata.⁶³

Potres i covid-19 nisu imali negativne učinke na plovidbu, te se ploviba nesmetano odvijala tijekom pandemije.

Moto cross

Moto-cross staza nalazi se na području Zelene doline, selo Hrvatski Čuntić (12 km od centra Petrinje). Dužina staze je 1320 m, a širina 6 m. Moto-cross staza ima licencu prema pravilniku Hrvatskog motociklističkog saveza. Svake godine početkom ljeta, na stazi se održava prvenstvo Republike Hrvatske u motocrossu na kojem sudjeluju motociklisti iz cijele Hrvatske. Na stazi se organiziraju pripreme za prvenstva, a također i natjecanja kvadova (četverocikli).⁶⁴

Tijekom pandemije, sezona utrke nije bila odgođena do daljnjeg, već se čekalo popuštanje mjera od strane Vlade kako bi se utrke održale.

Lovrenčevo

Lovrenčevo je najveći događaj u gradu Petrinji, manifestacija povodom dana Grada, zaštitnika sv. Lovre koja se proslavlja 10. kolovoza svake godine. Tijekom dana odvijaju se različita događanja odvijanja sportskih programa, predstavljanja kulturne i tradicijske baštine na Strossmayerovm šetalištu, procesij i sv. Misi, te na kraju večeri koncert.

Tijekom pandemije, manifestacija se održava uz pridržavanje svih epidemioloških mjera, odnosno odluka Stožera CZ RH, te mjera i uputa HZJZ.

⁶³ TZ Grada Siska, www.tzg-sisak.hr (09.11.2022)

⁶⁴ Istraži Petrinju, www.petrinjskiturizam.hr (10.11.2022)

Festival kestena

Kestenijada u Petrinji odvija se sredinom mjeseca listopada tijekom vikenda. Posjetitelji mogu otići u planiranu kestenijadu na Hrastovačku goru, kod planinarskog doma. Imaju dvije pješačke rute do planinarskog doma "Matija Filjak" na Hrastovačkoj gori, kraća ruta je od 1,30 h i duža iz Petrinje 2,30 h. U vremenu corone, zbog boravka na otvorenom i svježem zraku, kestenijada se normalno održavala te pandemija nije imala negativan utjecaj na ovu manifestaciju.

Fišijada

Fišijada je gastronomska manifestacija na Gradskom kupalištu Petrinja gdje se može uživati u pripremljenim jelima ili se okušati kao sudionik i pokušati pobijediti s najboljim Fiš Paprikašom. Također ćete se moći okušati u lončarstvu i izrada predmeta od gline. Nakon cjelodnevnog druženja, posjetitelji mogu u kasnim satima uživati u koncertu.

Kada pogledamo prirodne i kulturne resurse gradova Siska i Petrinje, ruralna područja sa svojim prirodnim i kulturnim resursima mogu u dovoljnom broju nadomjestiti turističku ponudu grada Siska, Petrinje i ostalih i vratiti turizam na područja zbog dopunskih aktivnosti za turiste u ruralnim područjima, ali samo u slučaju da su dobro promišljena i dobro provedena.

4. TURISTIČKI POKAZATELJI SISAČKO –MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI 2016 - 2021

Smještajni kapaciteti i ugostiteljski objekti su osnovni nosioci turističke ponude i namijenjeni su za prihvata, smještaj i prehranu gostiju. Upravo broj ugostiteljskih i smještajnih objekata, njihova struktura i opremljenost najbolji su pokazatelji turističke razvijenosti jednog grada, regije i zemlje u cjelini. U Sisačko-moslavačkoj županiji navedeni objekti vežu za materijalnu bazu turizma, iako oni bez izgrađene saobraćajne infrastrukture služe dobrim dijelom domaćem gostu i onima koji su ih izgradili.

4.1. Turistički smještajni kapaciteti Sisačko –moslavačke županije 2016 - 2021

Sisačko – Moslavačka županija turizam smatra vrlo važnom gospodarskom granom, što pokazuje povećanje broja objekata i ležajeva za smještaj turista. Tablica broj 3 pokazuje broj objekata i broj ležajeva u Sisačko-moslavačkoj županiji u posljednjih pet godina.

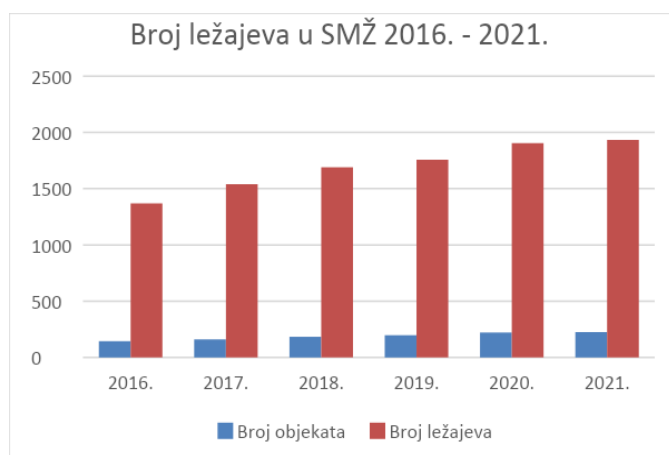
Tablica 2 Broj objekata i ležajeva u Sisačko-moslavačkoj županiji 2016. - 2021. godine

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
broj objekata	145	161	184	198	222	226
broj ležajeva	1370	1540	1690	1758	1905	1933

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije, 2022. godina

Tablica pokazuje trend povećanja broja objekata u smještajnim kapacitetima, zajedno s tim povećava se broj ležajeva što izuzetno dobro utječe na turizam. Evidentiran je porast broja turističkih smještajnih objekata u Sisačko-moslavačkoj županiji i to u 2021 u odnosu na 2016 godinu došlo je do 55,86% povećanja. Povećanje broja turističkih smještajnih objekata automatski znači i povećanje broja turističkih ležajeva i to u 2021 u odnosu na 2016 41,09% a ono što posebno veseli da pandemija nije obeshrabrila poduzetničke aktivnosti tako da u 2021 i u 2022 godini raste broj turističkih smještajnih objekata za 1,8 % kao i broj turističkih ležajeva 1,47 %

Grafikon 1 Broj ležajeva u SMŽ 2016. 2021. godine

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije, obrada Regionalni koordinatorski centar Sisačko-moslavačke županije

Prema vidljivim podacima iz grafikona može se zaključiti kako je broj ležajeva u SMŽ tijekom razdoblja 2016. – 2021. u blagom porastu neovisno o katastrofalnim događajima koje su se dogodile, pandemija COVID-19i potres.

Neovisno o povećanju broja smještajnih kapaciteta, županija i dalje ne raspolaže s niti jednim hotelom od 4*, odnosno nema dovoljno kvalitetnih smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta.

Tablica 3 Broj smještajnih kapaciteta grada Siska i okolice od 2017. - 2022. godine

Sisak i okolica	2017	2018	2019	2020	2021	2022
broj smještajnih jedinica	171	174	180	184	200	200
Broj kreveta	408	418	436	457	510	510
Broj dodatnih kreveta	4	4	4	5	5	5
Broj objekata	33	37	41	47	53	53
Broj obveznika	23	27	30	36	40	40

IZVOR: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Pogledamo li tablicu 3. možemo vidjeti kako je broj smještajnih kapaciteta, kao i broj objekata od 2017. godine pa do 2022. bio u laganom porastu. Kada pogledamo 2021. godinu i 2022. godinu možemo vidjeti kako kriza koja je uzrokovana pandemijom i potresom ostavila trag i u turizmu, te se nije odlučivalo na rast smještajnih kapaciteta, kao ni izgradnja novih objekata, već se čuvaju već postojeći objekti.

Tablica 6 Sisak s brojem smještajnih kapaciteta

Sisak	Hotel	Sobe za iznajmljivanje i apartmane	Seljačka domaćinstva	Kuće za odmor	Kamp
	1	21	9	2	2

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Grad Sisak raspolaže sa jednim hotelom, 21 sobom za iznajmljivanje i apartmane, devet seljačkih domaćinstva, dvije kuće za odmor i dva kampa te ostalih 18 objekata za smještaj u bližoj okolini koji spadaju pod grad. Sisak sa svojim smještajnim kapacitetima čini ukupno 23,45 % cjelokupnog turističkog smještaja u Sisačko - moslavačkoj županiji.

Tablica 5 Broj smještajnih kapaciteta grada Petrinje i okolice od 2017. - 2022. godine

Petrinja i okolica	2017	2018	2019	2020	2021	2022
broj smještajnih jedinica	40	54	55	56	63	63
Broj kreveta	94	134	138	144	160	160
Broj dodatnih kreveta	4	4	6	9	10	10
Broj objekata	18	23	24	24	27	27
Broj obveznika	17	20	21	22	24	24

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Pogledamo li tablicu 5. možemo vidjeti kako je broj smještajnih kapaciteta od 2017. do 2020 bio u laganom porastu, ali u periodu od 2020. do 2021 se broj smještajnih kapaciteta povećao što je značilo veće zanimanje turista za noćenja u gradu Petrinji kao turističkoj destinaciji. Kada pogledamo 2021. godinu i 2022. godinu možemo vidjeti kako kriza koja je uzrokovana pandemijom i potresom ostavila trag i u turizmu, te se nije odlučivalo na rast smještajnih kapaciteta, kao ni izgradnja novih objekata, već se čuvaju već postojeći objekti.

Tablica 8 Petrinja s brojem smještajnih kapaciteta

Petrinja	Sobe za iznajmljivanje i apartmani	Kuće za odmor
	10	14

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Smještajni kapaciteti grada Petrinje sastoje se od 10 soba za iznajmljivanje, studio apartmana i apartmana i tri kuće za odmor te ostalih 14 objekata za smještaj koji spadaju pod grad Petrinju. Petrinja sa svojim smještajnim kapacitetima čini ukupno 11,95 % cjelokupnog turističkog smještaja u Sisačko - moslavačkoj županiji.

4.2. Turistički promet Sisačko –moslavačke županije

Turistički promet sastoji se od dolaska i noćenja stranih i domaćih turista.

Pogledamo li tablicu 1. i tablicu 2. koje pokazuju dolazak i noćenje turista u Sisačko – Moslavačkoj županiji možemo zaključiti kako da u 2020. i 2021 godini dolazi do izrazito velikog pada u dolasku turista i njihovog noćenja, čak i do 50%. Razlog tome su utjecaji pandemije COVID -19, ali i razornog potresa koji se dogodio na tom području.

Tablica 5 Broj dolazaka domaćih i stranih turista 2016. - 2021. godine u Sisačko - moslavačkoj županiji

Vrsta turista	Dolasci				
	2017	2018	2019	2020	2021
Domaći	18 711	18 661	21 962	9744	8316
Strani	18 457	21 443	19 939	4937	6866
Ukupno:	37 168	40 104	41 901	14 681	15 182

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Pogledamo li tablicu 5. uočavamo kako dolasci domaćih i stranih turista od 2017. do 2021. godine pao za 40,85%, odnosno vidljivo je kako su pandemija i potres imali veliki utjecaj na pad turističkog prometa.

Tablica 6 Broj noćenja domaćih i stranih turista 2016. 2021. godine u Sisačko - moslavačkoj županiji

Vrsta turista	Noćenja				
	2017	2018	2019	2020	2021
Domaći	35 865	39 333	105 741	34 494	27 056
Strani	58 193	81 033	45 118	15 736	19 335
Ukupno:	94 058	120 366	150 859	50 230	46 391

Izvor: Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije

Pogledamo li tablicu 6. uočavamo podatke o noćenjima stranih i domaćih turista, te je vidljivo kako je u pandemiji pao broj dolazaka turista, a naročito stranih turista. Lokalna uprava i samouprava i dalje potiču razvoj turizma na tom području.

Grafikon 2 Ukupan broj dolazaka turista od 2017. - 2021. godine u grad Sisak

Izvor: Strategija razvoja Sisačko moslavačke županije, www.turizam-smz.hr (13.11.2022.)

Prema podacima iz grafikona dva o dolasku turista u Sisak tijekom 2017 do 2021 godine, možemo vidjeti značajan pad nakon 2019 godine, odnosno kada je krenula pandemija corona virusom, kada govorimo o brojkama, pad turista je za nešto više od 50 % što je izrazito loše utjecalo na turistički promet u gradu Sisku.

Grafikon 3 Ukupan broj dolazaka turista od 2017. - 2021. godine u grad Petrinju

Izvor: Strategija razvoja Sisačko moslavačke županije, www.turizam-smz.hr (13.11.2022.)

Prema podacima iz grafikona tri o dolasku turista u grad Petrinju tijekom 2017 do 2021 godine, možemo vidjeti blag pad nakon 2019 godine, odnosno kada je krenula pandemija corona virusom, ali također možemo vidjeti kako se nakon potresa turizam i dalje odvijao u gradu Petrinji, odnosno

znatiželja turista da vidi kako izgleda grad koji je preko noći ostao bez svojih prepoznatljivih građevini i kulturne baštine.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA UTJECAJA POTRESA I COVID-19 NA RAZVOJ TURIZMA U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI

U nastavku ovog rada slijede rezultati istraživanja koje se provelo za potrebe pisanja ovog rada. Cilj ovog istraživanja bio je istražiti stavove ključnih dionika za razvoj turizma na Sisačkom i Petrinjskom području po pitanju daljnjeg razvoja turizma nakon katastrofalnih posljedica koje su za sobom ostavili potresa i COVID-19.

5.1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Za izradu ovog završnog rada koristile su se metode znanstvenog istraživanja koje su bile prikladne za obradu predmeta i cilja istraživanja. Prva faza istraživanja odnosila se na istraživanje već postojećih podataka koji su bili dostupni kroz relevantnu stručnu i znanstvenu literaturu te stručne publikacije. Za tu svrhu primijenjena je metoda istraživanja za stolom (engl. Desk research), istraživanja su se izvodila pretraživanjem internetskih izvora kao i baza podataka, i znanstvenih radova poput Hrčka, Dabra . Druga faza istraživanja odnosila se na istraživanje stavova ključnih dionika u Sisačko-moslavačkoj županiji u čijoj je nadležnosti razvoj gospodarstva, pa samim tim i turizma putem anketnog upitnika i intervjua.

Anketni upitnik i intervju popunjavali su eksperti za gospodarski rast i razvoj koji se bave planiranjem i upravljanjem gospodarskim rastom i razvojem turističkih destinacija pogođenih potresom: gradonačelnici, načelnici, vijećnici gradskih i općinskih vijeća, direktorima turističkih zajednica i vijećnici u vijećima turističkih zajednica. . Anketni upitnik se sastoji iz četiri dijela. Prvi dio anketnog upitnika odnosi na sociodemografske podatke o ispitanicima, drugi dio anketnog upitnika sastoji se od skupa otvorenih pitanja gdje je prvi dio pitanja usmjeren prema rastu i razvoju turizma prije pandemije COVID-19 i razornog potresa zatim jedan dio otvorenih pitanja usmjeren je na identificiranje posljedica koje su prouzročile pandemija i potres na rast i razvoj turizma u Sisku i Petrinji, a četvrta skupina pitanja odnosila se na stavove o budućem smjeru razvoju turizma nakon COVID-19 i razornog potresa. Istraživali su se mnogobrojni izazovi koji su se našli pred županijom nakon katastrofalnih događanja, pandemije COVID-19 i razornog potresa, koji su se oblici turizma razvijali prije tih događanja, kako i na koji način su katastrofalna događanja utjecala na sam turizam, da li je došlo do otvaranja mogućnosti za neki novi oblik turizma ili samo strateško razvijanje već postojećih oblika turizma, da li su događanja

u potpunosti uništio turizam na tom području ili se turisti ipak odlučuju na povratak u destinacije pogođene potresom.

5.2. Rezultati istraživanja utjecaja potresa i COVID – 19 na razvoj turizma u Sisačko – moslavačkoj županiji

Anketiranje i intervju odvijali su se od lipnja 2022. godine do kolovoza 2022. godine. Anketiranje i intervju obavljala je osobno autorica uz pomoć suradnika. Istraživanju su se odazvali direktori turističkih zajednica Siska i Petrinje, voditelj odsjeka za ruralni razvoj i turizam u SMŽ, suradnici za opće i administrativne poslove pripreme programa i projekata te zaposlenici u županijskom odjelu za gospodarstvo i turizam. Dob ispitanika kreće se od 35 do 40 navršenih godina te kod ispitanika prevladava više i visoko obrazovanje.

Prema rezultatima ovoga istraživanja stavovi ispitanika su da Sisačko – Moslavačka županija odnosno gradovi Sisak i Petrinja sa svojim okruženjem ima iznimno dobru resursnu osnovu za razvoj turizma, poput zdravstvenog, ruralnog, kulturnog, cikloturizma, lovnog i ribolovnog turizma, ekoturizma, seoskog turizma i drugih oblika turizma koji uključuju boravak u prirodi ali i posjećenost kulturu povijesnim znamenitostima grada Siska i Petrinje. Ako se govori o područjima koja se oslanjaju na turizam svjesna su poticanja pozitivnog imidža destinacije, osobito tijekom, neposredno i nakon prirodnih katastrofa. Budući da pozitivan stav uvelike utječe na turiste, njihovu percepciju i njihov konačni izbor, ispitanici su odgovorili najviše da Sisačko-moslavačka županija u cjelini nije jedinstvena turistička destinacija već je turizam razvijen

točkasto (Lonjsko Polje, Topusko, Moslavačko vinogorje itd.) Svaki dio destinacije prema svojim potrebama osmišljava strategiju oglašavanja prema ciljanim skupinama koje žele privući na svoje područje. Promiđba je zadaća turističke zajednice i da stvaraju turističke aranžmane koja je biti podloga za organizirane dolaske turista. Isto tako rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da se turizam prije samim katastrofalnih događanja turizam na području Siska i Petrinje uspješno razvijao iako malim koracima i to ponajprije jer gradovi Petrinja i Sisak nisu raspolagali adekvatnim smještajnim kapacitetima. Naime, grad Sisak i njegova okolica uključujući i grad Petrinju do potresa raspolaže samo sa jednim hotelom od 3* te se u potpunosti turizam tih gradova oslanjao se smještajne objekte u domaćinstvima. Zbog nedovoljnih i nedovoljno kvalitetnih smještajnih kapaciteta gradovi ne uspijevaju se značajno turistički razvit ali streme k tome. Što se tiče prometne infrastrukture i Sisak i Petrinja dobro su povezani sa emitivnim tržištima od kojih je najznačajniji grad Zagreb s okolicom a još bolja povezanost očekuju se izgradnjom

autoceste Zagreb- Sisak. U neposrednoj blizini Siska i Petrinje nalazi se zračna luka Dr. Franje Tuđman što je od neprocjenjive vrijednosti za budući rast i razvoj turizma na tom području. Stavovi ispitanika su također da se turizam na tim područjima prije covid i potresa nije razvijao u značajnom mjeri zbog neadekvatnog marketinga i nedovoljnih marketinških aktivnosti

Prema rezultatima istraživanja najveći izazovi pred kojima su se našli gradovi Sisak i Petrinja nakon što su pogođeni COVIDOM 19 i razornim potresom

1. Uslijed COVID-19 došlo je do potpunog zaključavanja turističkog prometa na globalnoj razini te se ugostiteljstvo Siska i Petrinje suočilo s novim problemima i moralo se brzo prilagoditi novoj realnosti .Ugostiteljstvo je reagiralo brzom optimizacijom poslovanja efikasnim upravljanjem te fleksibilnim poslovnim procesima. Upraksi se to ponajviše odrazilo kroz mjere zaštite zaposlenika i gostiju. Sukladno uputama za provođenje zdravstvene sigurnosti, konobari poslužuju goste sa zaštitnim rukavicama i maskama, razmak između stola i gostiju je 1,5 metara, gosti na ulasku u ugostiteljski prostor koriste dezinfekcija sredstva, prostori se redovito provjetravane i dezinficiraju. Događanja su limitirana brojem sudionika zbog osiguranja propisane distance među gostima. Ugostiteljstvo se također prilagođava novim uvjetima tako da je pokrenulo dostavu hrane i pića na kućne adrese, osiguraju se vaučeri za unaprijed plaćene usluge, koriste se nove tehnologije u poslovanju, poticanje gostiju na plaćanje beskontaktnim plaćanjem, nabava namirnicama okrenuta je lokalnim proizvođačima hrane uz kontrolu kvalitete i brzu reakciju na potražnju
2. Stradanje cjelokupne infrastrukture , ugostitelji odnosno hotelijeri suočavaju se sa gubitkom poslovnih prostora, brojne zgrade čija je namijenjena bila turistička, odnosno ugostiteljska stradale su u potresu. Brojne kulturno povijesne zgrade koje su predstavljale kulturne turističke sadržaje također stradavaju u potresu i gube status turističkih atraktivnih resursa. Obnova takvih zgrada koje imaju status kulturnog dobra je otežana jer zahtijeva dodatna financijska sredstva. Ulaganje u obnovu takvih zgrada su upitna jer je u Sisačko – moslavačkoj županiji ostalo preko 5 000 stanovnika bez krova nad glavom.
3. iseljavanje stanovništva, Uslijed potresa događa se značajno iseljavanje stanovništva a i od prije je prisutna visoka stopa nezaposlenosti lokalnog stanovništva
4. Sve je to rezultiralo padom dolaska turista

Prema rezultatima istraživanja stavovi ispitanika su da usprkos tome što su u potresu stradale brojne kulturno povijesne znamenitosti a i zgrade koje su bile u funkciji turizma, ruralna područja grada Siska i Petrinje sa svojim prirodnim i kulturnim resursima mogu biti u funkciji razvoja turizma. Svoje stavove

argumentiraju i trendovima koji se dešavaju na turističkom tržištu Nakon izbijanja pandemije COVID-19 dolazi do promjene trendova u turizmu te trajnijeg mijenjanja vrijednosti stavova i stila života na strani turističke potražnje

Što se tiče budućnosti razvoja turizma u Sisačko moslavačkoj županiji, odnosno na području grada Siska i Petrinje ona nije upitna, dapače iz razgovora sa ispitanicima za daljnje razvoj Sisačko – moslavačke županije turizam je jako značajan i na njega se računa. Da bi se izbjegao dugoročan pad gostiju nužno je uvesti takozvani post krizni management. Post krizno upravljanje destinacijom u fokusu bi trebalo imati kao jednu od mjera jačanje percepcije, ali i osiguranje stvarne sigurnosti turista u destinaciji, sanaciju šteta nastalih potresom i razvoj proizvoda prilagođenim sigurnosnim uvjetima. Centar Siska i Petrinje je značajno oštećen te kretanje cenrma nije u potpunosti sigurno a veliki broj radova na sanaciji kreira sliku velikog gradilišta čime se gubi neposrednost i šarm destinacije. No međutim odličnu priliku za oporavak predstavlja razvoj zdravstvenog turizma, eno gastronomskom turizma, kulturnog turizma s povjesnim kulturnim i arhitektonskim rutama, turizam zaštićenih područja i ruralnom turizma (Lonjsko polje). U razvoju svih tih oblika turizma ključan je razvoj ruralnih područja s posebnim naglaskom na razvoj seoskog turizma odnosno poticanje razvoja turističkih seoskih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava .

Fondom solidarnosti europske unije potaknuta je obnova infrastrukture i javnih ustanova na Banovini, a s ciljem vraćanja u ispravno radno stanje infrastrukture i pogona što se odnosi na energetske sektor, vodoopskrbu i upravljanje otpadnim vodama, prijevoz, zdravstvo, obrazovanje telekomunikacije što će u konačnici doprinijeti i uspješnom razvoju turizma na tom području

Prema rezultatima istraživanja ispitanici ističu mogućnosti za nove investicije koje bi mogle pridonijeti povećanju turističke ponude stvaranjem novih turističkih proizvoda koji bi povećali turizam. Neke od tih projekata ili ideja koje će u bližoj budućnosti doći do realizacije su:

1. Brendiranje meda - Pčelarska udruga „Petrinja“ radi na projektu brendiranja Banskog meda – meda s Banovine, s posebnim naglaskom na Banski kestenov med jer je najveći broj kestenovih šuma, najveći nasadi u Europi, a i kvalitetan med koji se daju za koji je, u suradnji s Agronomskim fakultetom iz Zagreba, pokrenula postupak zaštite izvornosti.
2. EcoLabel za dionike u turizmu - promiče ekološku izvrsnost, odnosno pomaže pri identifikaciji proizvoda i usluga koji imaju smanjen utjecaj na okoliš, od početne faze uporabe sirovina, preko proizvodnje pa sve do njihova korištenja i konačno odlaganja. U tom smislu, EU Ecolabel je važan instrument za poticanje kružnog gospodarstva i niskougličnog razvoja te zelene javne nabave. Osim EU Ecolabel, također je dostupna i oznaka Zeleni ključ. To je program

nagrađivanja smještajnih kapaciteta sa svrhom povećanja svijesti vlasnika, osoblja i klijenata o potrebi zaštite okoliša i potrebi promicanja održivog razvoja. Svrha ovog programa je razvoj i upravljanje ekološkim markicama za smještajne kapacitete.

3. Revitalizacije Kupe – zbog lijepo uređenih kupalište gradovima, trebalo bi pridonijeti pažnju na propagiranje kupanja na rijeci, ali i uz to povećati broj različitih sadržaja i aktivnosti na kupalištima koje bi privukli veći broj domaćih, ali i stranih turista.
4. Doprinos autoceste do Siska - jedna od najvažnijih investicija na području Sisačko - moslavačke županije, koja će svim stanovnicima RH omogućiti brži i jednostavniji dolazak do Siska, ali i drugih gradova u županiji
5. Lječilište Topusko i Top terme Topusko - najznačajniji turistički projekt, osim toga pridonijeti će jačanju postojećih kapaciteta temelj je daljnjeg razvoja na području Sisačko - moslavačke županije, te će se tome najviše pridonijeti značajna ulaganja u Lječilište Topusko koje županija planira u narednom razdoblju, kao i nastaviti s daljnjim ulaganjem u PP Lonjsko polje.

Ispitanici su za tvrdnju da li vide daljnji razvoj turizma u gradovima Siska i Petrinje istaknuli sljedeće investicijske projekte koji bi pozitivno utjecali na razvoj turizma:

- Jačanje postojećih kapaciteta temelj je daljnjeg razvoja na području Sisačko-moslavačke županije. Tome će najviše pridonijeti značajna ulaganja u Lječilište Topusko koje Županija planira u narednom razdoblju te daljnja ulaganja u PP Lonjsko Polje.
- Temelj gospodarstva treba se bazirati na razvoju industrije, poljoprivrede
- Razvoj postojeće i ulaganje u nove smještajne kapacitete moguće je kroz sredstva iz EU fondova.
- Privlačenjem investitora i izgradnjom poslovnih prostora i otvaranjem podružnica tvrtki na području Petrinje u cilju odvijanja gospodarske aktivnosti na ovom području i zapošljavanja ljudi

Projekti koji su pokrenuti ili će biti pokrenuti u skorij budućnosti na području Županije potaknuti su potrebama i željama turista za otkrivanjem prirode, mira i tišine koje se posebno cijene nakon pandemije.

1. Projekt Pun Ceker – Kupujmo lokalno! osmišljen je s ciljem okupljanja proizvođača poljoprivrednih i nepoljoprivrednih proizvoda s područja Sisačko-moslavačke županije. Trenutno ima tri trgovine, u Sisku, Kutini i Novskoj te internetsku trgovinu www.kupujmo-lokalno.hr, a prisutan je i na drugim internetskim prodajnim platformama, a u planu je proširenje i na ostatak Hrvatske kao i izvan granica države. Trgovine Pun Ceker – Kupujmo lokalno! u ponudi ima preko 1000 različitih proizvoda kao što su: čajevi, kava, domaći ocat,

kandirano voće, likeri i rakije, marmelade i džemovi, matični sokovi, med i proizvodi na bazi meda, nakit, vino, suhomesnati proizvodi, ekoproizvodi od aronije, domaća brašna poput heljadinog, bučinog, kestenovog, pirovog... poklon paketi, prirodni sokovi, proizvodi od čokolade, unikatne torbice, trake za kosu, maske za spavanje, suveniri, proizvodi od mesa gusaka: mast, pašteta i sl.⁶⁵ „Kupujmo lokalno“ projekt je koji zbog bogate enološke i gastronomske ponude nudi autohtone domaće proizvode Županije koji se prodaju u trgovinama u Sisku, Kutini i Novskoj. Potražnja u trgovinama je dobro rasla te je otvorena i etržnica, lanac trgovina pod nazivom „Kupujmo lokalno“ koja se namjera proširiti i diljem zemlje.

2. Popovača, grad u blizini Siska prepoznatljiv je po vinogradima i poznatim vinarijama, kao npr. Trdinić. Upravo zbog toga, planira se izgradnja Hrvatske kuće vina. Kuća bi ujedinila bogatu dugu tradiciju i suvremeno vinarstvo Moslavine, također bi doprinijela promociji škrleta, autohtone sorte vina. Projekt se namjerava najvećim dijelom financirati iz fondova Europske unije. Hrvatska kuća vina će biti projektirana tako da ne ugrožava okoliš već da se u njega uklapa. Objekt će sadržavati dvoranu za konferencije, suvenirnicu, radne prostorije, galerije za sagledavanje procesa proizvodnje vina, te kušaonicu uz koju će se smjestiti restoran s ponudom vrhunske hrane i njegovog sparivanja s vinima te vidikovcem s pogledom na vinograd. Vinograd na kojem završava pogled bit će testno polje na kojem će se razvijati autohtona sorta škrleta. Ovdje će biti smješten i laboratorij s vinskim podrumom pa će objekt imati i znanstveno-obrazovni segment za brojna istraživanja i kombiniranja u cilju stvaranja što kvalitetnijih vina. *Projekt "Hrvatska kuća vina – svijet škrleta vrijedan 34,2 milijuna kuna realizirat će se uz korištenje bespovratnih sredstava iz EU fondova*⁶⁶
3. Tijekom pandemije povećao se aktivni odmor i rekreacija turista, te je Sisačko – moslavačka županija počela poboljšati i ulagati u razvoj cikloturističke infrastrukture, biciklističke staze, karta biciklističkih ruta i servisne stanice. Također se unapređuju i drugi oblici turizma poput lovnog i lječilišnog turizma.
4. Županije je poznata kao zeleno-plava zipka Hrvatske, zbog blizine gradu Zagrebu. Na taj način postala je poželjno i zanimljivo turističko odredište domaćih gostiju, kao i dolazak stranih gostiju nakon pandemije. Najveći broj stranih gostiju dolazio je iz Slovenije, Austrije, Njemačke, Italije i Poljske.

Razvoj smještajnih kapaciteta, kao i ugostiteljskih kojih nedostaje na području županije nije moguće je realizirati kroz ulaganje u postojeće i nove smještajne kapacitete kroz sredstva iz EU fondova, te se je

⁶⁵ Simora, rk-smz.hr (5.12.2022)

⁶⁶ Točka na i, tockanai.hr (05.12.2022.)

nekoliko takvih inicijativa već u pripremi za prijave za natječaje koji se očekuju krajem 2022., do podataka sam došla provedbom anketnog upitnika.

Kada se govori o realnom stanju u županiji, nakon dvije godine od prirodnih katastrofa, obnova kuća i dalje nije krenula i stanovništvo živi u kontejnerskim naseljima, ali to ne znači da bi se trebalo prestati raditi na razvoju turizma u županiji jer prioritet je obnova objekata ali paralelno s time treba raditi na razvoju turizma zbog zadržavanja ljudi, novog zapošljavanja i stvaranja dodane vrijednosti područja.

6. ZAKLJUČAK

Ruralna područja sa svojim prirodnim i kulturnim resursima mogu u dovoljnom broju nadomjestiti turističku ponudu gradova Siska, Petrinje i ostalih i vratiti turizam na područja zbog dopunskih aktivnosti za turiste u ruralnim područjima, ali samo u slučaju da su dobro promišljena i kvalitetno provedena.

Sisačko - moslavačka Županija zbog svoje raznolikosti na prostorima, nudi razne vidove turizma, od istraživanja do hedonističkog uživanja. U gradovima Siska, Petrinje i njegove okolici potencijali su mogući u ribolovnom turizmu i sportovima na vodi, kao i kulturnom i povijesnom turizmu zbog povijesnih točaka s bogatim nalazištima. Pred Sisačko - moslavačkom županijom nastalo je izrazito teško i izazovno razdoblje nakon katastrofalnog potresa i COVID - 19 pandemije koji su ne samo uništili kuće, građevine već i gospodarstvo, kao i turizam kao granu gospodarstva. Iako se gradovi Sisak, Petrinja, Glina i njihove okolice nisu u potpunosti obnovile, njihov turizam kao takav se polako vraća normalnu. Tijekom istraživanja zabilježen je rast turista u iste gradove. Manifestacije koje su se održavale u zatvorenim prostorima pronašle su alternativne prostore, te su u nekim mjerama nastavile s daljnjim radom. Potres je uspio potaknuti nove investicije u gradovima koje su bile zanemarene nekoliko godina. Također, kako Sisačko - moslavačka županija ne bi zaostajala u razvojnim procesima za ostatkom RH uz obnovu od potresa, treba se ulagati u turizam. Kako Županija nije u cjelini jedinstvena turistička destinacija već se turizam razvija točkasto, na taj način svaki dio destinacije osmišljava strategiju oglašavanja prema ciljnim skupinama koje žele privući ovisno o njihovim potrebama. Iako se turizam u Županiji temelji na ruralnom turizmu, netaknutoj prirodi i zdravoj prehrani, trebalo bi isto tako povećati zanimanje za razvijanje drugih oblika turizma, poput ribolovnog turizma, zbog rijeka Kupe, Save.

Otkriveno je da je pandemija novog koronavirusa u Sisačko-moslavačkoj županiji donijela negativne brojke vezane uz dolaske i noćenja turista, ali i pozitivan trend u osmišljavanju turističkih proizvoda koji su odgovor na novinsku turističku sigurnost i zdravlje gostiju u budućnosti na prvom mjestu. Tako smještajni kapaciteti Županije gdje najvažniju ulogu imaju kuće za odmor i obiteljska poljoprivredna gospodarstva, postaju prednost.⁶⁷

⁶⁷ Turistička zajednica SMŽ, www.tzg-sisak.hrcom (07.07.2022.)

Neke od posljedica koje je potres uzrokovao su: urušavanje tvrđave Starog grada, urušene zgrade Malog i Velikog Kaptola, kao i ostale građevine koje su pridonosile povećanju turizma u gradovima.

Nakon provedbe istraživanja putem anketnog upitnika može se zaključiti da turizam u gradovima Siska, Petrinje, Gline i okolice nije stao, te da se bilježe povećanje turista na ista područja. Razvojem ovih gradova, povećanjem investicija u iste te renoviranjem oštećenih resursa, može se reći da će se turizam u tim područjima poboljšati i dovesti veći broj turista u turističke destinacije. Također osim investicija i renoviranja treba povećati i poboljšati smještajne kapacitete kao i ugostiteljske kapacitete. Za sve gore navedeno potrebna je dobra strategija i plan gradova kako poboljšati turističku destinaciju, ali i zajedništvo koje će upotpuniti već strukturno dobru turističku destinaciju.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Bartoluci, M. i sur. (2015): Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj. *Acta Turistica*, Vol 27, No 2, pp 191-219., str. 199.
2. Bilen M, *Turizam i okoliš*, Mikrorad Zagreb, 2011.
3. Bakar, N. A. i Rosbi, S. (2020), Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry, *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4), str. 189.,
4. David M. Morens, Folkers GK, Fauci AS. What is pandemic?, *J Infect Dis*. 2009. godina, 99.str (30.10.2022)
5. Dobrić, D. (2020), *Hrvatsko gospodarstvo u 2020: Nastavak rasta, ali uz zabrinutost*, Deutsche Welle, 7.11. 2022.,
6. Klarić, Z. (2020), *Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam*, Institut za turizam, Zagreb, str. 1.
7. Kranjčević, J. (2020), *Turizam i zdravstvena sigurnost*, Institut za turizam, Zagreb, str. 3.
8. Krešić, D. i Mikulić, J. (2020), *Scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije*, Institut za turizam, Zagreb, str. 1.
9. Klarić, Z. (2020), *Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam*, Institut za turizam, Zagreb, str. 3.,
10. Koncul, N. (2009), *Ekonomika i turizam*, Zagreb: Mikrorad d.o.o., 2009, str. 10
11. Krešić, D. i Mikulić, J. (2020), *Scenarij faznog pristupa oporavku turističkog tržišta nakon COVID-19 pandemije*, Institut za turizam, Zagreb, str. 2-3.
12. Mehmed Čaušević, *Bulletin of earthquake engineering*, 2001.
13. Mandura, A. (2018), *Uloga i važnost turizma u gospodarstvu Republike Hrvatske*, završni rad, Požega: Veleučilište u Požegi, str. 28. (10.11.2022)
14. Polyzos, S., Samitas, A. i Spyridou, A. Ef. (2020), *Tourism demand and the COVID-19pandemic: an LSTM approach*, *Tourism Recreation Research*, str. 11
15. Yang, Y., Zhang, H. i Chen, X. (2020), *Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak*, *Annals of Tourism Research*, 102913, str. 1.

Internetske stranice:

1. Potresi u Hrvatskoj, www.neverin.hr (1.10.2022.)

2. HVG, www.hvz.gov.hr (04.09.2022)
3. Potres u Hrvatskoj iz prosinca 2020. godine, www.mpgi.gov.hr (04.09.2022)
4. Synlab, www.synlab.hr (30.10.2022)
5. Turistička zajednica SMŽ, www.tzg-sisak.hrcom (15.11.2022)
6. Ivijesti, ivijesti.hr (21.11.2022.)
7. Zdravstveni turizam, hr.wikipedia.org (22.11.2022.)
8. Petrinja Turizam, www.petrinjaturizam.hr (1.08.2022.)
9. TZ Čačinći, tz-cacinci.hr (19.11.2022)
10. Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije, turizam-smz.hr (21.11.2022.)
11. Petrinja turizam, www.petrinjaturizam.hr (01.08.2022.)
12. Lovac info, www.lovac.info, (02.08.2022.)
13. Direktno.hr, www.direktno.hr. (2.08.2022.)
14. Wish, www.wish.hr (03.09.2022)
15. Grad Sisak, www.gradsisak.wordpress.com(07.09.2022.)
16. Siscia Jazz club, www.ztg-sisak.hr (9.11.2022)
17. Portal novosti, www.portalnovosti.hr (9.11.2022)
18. Budi dobro, www.budidobro.com (03.09.2022)
19. Hrvatski planinaski savez, www.hps.hr (03.09.2022)
20. Istraži Petrinju, www.petrinjaturizam.hr (09.11.2022)
21. Cikloturizam u Sisačko-moslavačkoj županiji, turizam-smz.hr (21.11.2022)
22. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE ZA RAZDOBLJE 2014. – 2020, <https://turizam-smz.hr/> (01.08.2022.)
23. Ruralni turizam u revitalizaciji ruralnog prostora Sisačko-moslavačke županije, hrcak.srce.hr, str. 2

POPIS TABLICA

Tablica 1 Pregled oštećenih građevina u zaštićenim povijesnim gradskim jezgrama gradova Siska i Petrinje sa stupnjem oštećenja	8
Tablica 2 Broj objekata i ležajeva u Sisačko-moslovačkoj županiji 2016. - 2021. godine	41
Tablica 3 Broj smještajnih kapaciteta grada Siska od 2017. - 2022. godine	42
Tablica 4 Broj smještajnih kapaciteta grada Petrinje od 2017. - 2022. godine	42
Tablica 5 Broj dolazaka domaćih i stranih turista 2016. - 2021. godine u Sisačko - moslovačkoj županiji	43
Tablica 6 Broj noćenja domaćih i stranih turista 2016. 2021. godine u Sisačko - moslovačkoj županiji	44

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Broj ležajeva u SMŽ 2016. 2021. godine	41
Grafikon 2 Ukupan broj dolazaka turista od 2017. - 2021. godine u grad Sisak	44
Grafikon 3 Ukupan broj dolazaka turista od 2017. - 2021. godine u grad Petrinju	45

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1 Posljedice razornog potresa	9
Slika 2 Prikaz Hrvatske s naglaskom na Sisačko-moslovačku županiju	19
Slika 3 Geografski položaj i prometna povezanost Sisačko-moslovačke županije	20
Slika 4 Geografski prikaz gradova Siska i Petrinje	21
Slika 5 Korablja Tišinić	25
Slika 6 Cikloturizam u Petrinji	27
Slika 7 Prikaz cikloturističke karte u Sisačko-moslovačkoj županiji	28
Slika 8 Lonjsko polje	31
Slika 9 Hrastovačka gora	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
Slika 10 Srušena kula Starog grada i njegova unutrašnjost	34
Slika 11 Veliki Kaptol u Sisku	35
Slika 12 Mali Kaptol	36
Slika 13 Kupske noći	38

Prilozi

ANKETNI UPITNIK

Ovaj anketni upitnik dio je istraživanja koje se provodi u okviru izrade završnog rada Sare Lovreković, studentice Veleučilišta u Karlovcu, Poslovni odjel, studij Ugostiteljstva, kolegij Turizam i okoliš, pod mentorstvom dr.sc. Draženka Birkić, v. pred.

Tema završnog rada glasi:

„Razvoj turizma nakon katastrofalnih događaja-COVID 19 i potresa na primjeru Sisačko – moslavačke županije“.

Anketni upitnik namijenjen je ekspertima u turizmu koji se bave planiranjem i upravljanjem gospodarskim rastom i razvojem turističkih destinacija pogođenih potresom: gradonačelnicima, načelnicima, vijećnicima gradskih i općinskih vijeća, direktorima turističkih zajednica i vijećnicima u vijećima turističkih zajednica. Stoga Vas molimo da svojim sudjelovanjem pomognete u realizaciji ovog istraživanja u svrhu izrade završnog rada. Rezultati ovog anketnog istraživanja koristit će se isključivo i samo u znanstveno-istraživačke svrhe, a za sva dodatna pitanja možete se obratiti na e-mail: saralovrekovi04@gmail.com. Unaprijed Vam zahvaljujemo na Vašem dragocjenom vremenu izdvojenom za sudjelovanje u ovom istraživanju. Vaše sudjelovanje je dobrovoljno i u svakom trenutku možete odustati od sudjelovanja u ovom istraživanju.

1. Molimo Vas da odaberete jednu od funkcija koju trenutno obavljate:

1. Gradonačelnik/ca
2. Načelnik/ca
3. Vijećnik/ca gradskih i općinskih vijeća,
4. Direktor/ica turističke zajednice
5. Vijećnik/ca u vijećima turističkih zajednica.
6. Odjel za gospodarstvo/turizam
7. Ostalo _____ (navesti što)

2. Kojem turističkom mjestu pogođenom potresom pripadate?

1. Sisak
2. Petrinja
3. Lekenik
4. Glina
5. Topusko

3. Spol (zaokružiti): M Ž

4. Navršene godine života: _____

5. Najviši stupanj obrazovanja:

1. Osnovna škola
2. Srednja škola
3. Visoka škola ili fakultet
4. Magisterij
5. Doktorat

6. Prema svjetskim i domaćim pokazateljima urbani turizam, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, odnosno Sisku i Petrinji, trebao je ostvariti daljnji kontinuirani rast. Turizam u Sisku, Petrinji i Glini osim što je pogođen COVIDOM 19 pogođen je i razornim potresom koji se dogodio 28. i 29.12.2021. godine. U sljedećem vremenskom razdoblju uslijedilo je još niz većih i manjih potresa te se Grad Sisak, Grad Petrinja i Grad Glina suočavaju s dvije velike krize. Njihove institucije su se istovremeno trebale aktivno uključiti u sprečavanje pandemije COVID 19 i saniranje razornih posljedica razornih potresa. Turizam u Gradovima Sisak i Petrinja našao se pred velikim izazovima. Molimo vas da navedete najznačajnije izazove pred kojima se našao Vaš grad (stradavanje materijalnih resursa, ugostiteljski i smještajni kapaciteti, kulturni resursi, kulturno povijesne zgrade i slično).

7. Grad Sisak, Grad Petrinja i Grad Glina prije potresa i COVIDA 19 težili su razvoju kojeg oblika turizma? (može biti više oblika)

8. U kojoj mjeri ruralna područja sa svojim prirodnim i kulturnim resursima mogu nadomjestiti turističku ponudu gradova Siska, Petrinje i Gline i vratiti turizam na ta područja?

9. Posljedice COVIDA 19 i potresa u kojem su stradale zgrade koje su izravno namijenjene turizmu, ali i one koje su neizravno pridonosile turističkoj aktivnosti te prostornoj i arhitektonskoj prepoznatljivosti određene aktivnosti dovele su do toga da određene manifestacije više nije moguće izvoditi u zatvorenom prostoru. Molimo vas da nam ukažete na zgrade koje su stradale te manifestacije od kojih se moralo odustati uslijed navedenih katastrofalnih događaja.

10. Jesu li ove katastrofe pridonijele stvaranju nekih novih turistički atraktivnih lokacija i događaja?

11. Postoji li nešto pozitivno što su COVID 19 i potres donijeli Vašem gradu?

12. Je li moguće postojeću infrastrukturu koja je nedovoljno iskorištena staviti u funkciju kroz neki novi oblik revitalizacije turizma u Vašim gradovima (npr. HŽ infrastruktura, rijeke (Juran i Sofija), Lonjsko polje i slično)? Je li se u funkciji razvoja turizma na vašem području dovoljno dobro iskoristila mogućnost povoljnog, odnosno besplatnog prijevoza željeznicom?

13. Gledajući COVID 19 i potres u kombinaciji, otvaraju li se nove mogućnosti za nove investicije koje bi dale zamaha nekim novim, možda i uspješnijim i poželjnijim oblicima turističkih proizvoda?

14. Molimo Vas navedite neke od tih projekata ili ideja.

15. Je li realno, kada lokalno stanovništvo još uvijek nije u svojim kućama, promišljati o razvoju turizma na potresom pogođenom području? Obrazložiti.

16. Područja koja se oslanjaju na turizam svjesna su poticanja pozitivnog imidža destinacije, osobito tijekom, neposredno i nakon prirodnih katastrofa. Budući da pozitivan stav uvelike utječe na turiste, njihovu percepciju i njihov konačni izbor, kako i na koji način ulažete napore u izgradnju pozitivnog imidža vaše turističke destinacije?

17. U kojoj mjeri ruralna područja sa svojim atraktivnim prirodnim i kulturnim sadržajima mogu nadomjestiti turističku ponudu vaših gradova pogođenih potresom i COVIDOM, osobito kada je riječ o gradu Petrinji čiji je gradski centar doslovno poravnat sa zemljom te je na taj način izgubljen kulturni identitet?

18. Je li došlo do povećanja broja posjetitelja u ruralna područja gradova Siska, Petrinje i Gline?

19. Molimo Vas da u slobodnoj formi opišete kako vi vidite daljnji razvoj turizma u vašem gradu s obzirom na katastrofalne posljedice, ali i s obzirom na neke nove mogućnosti i izvore financiranja (Fondovi EU, Fond solidarnosti, Ministarstvo kulture, Ministarstvo turizma, drugi izvori). Molimo Vas da navedete koji su to investicijski projekti koji bi pozitivno utjecali na razvoj turizma?

20. S obzirom da u Sisačko - moslavačkoj županiji, a poglavito na području grada Petrinje i Siska nedostaje kvalitetnih smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta (prvenstveno smještajnih) vidite li kroz prethodno navedene izvore financiranja i želju države za razvijanjem nerazvijenih područja mogućnost unapređenja tog dijela turističke ponude?
